

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Pavel Hoffman

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

EKOLOGICKÁ ETIKA A JEJÍ UPLATNĚNÍ
V EKOLOGICKÝCH INSTITUCÍCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. et Mgr. Antonín DOLÁK, Ph.D.

Vypracoval:
Pavel Hoffman

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „EKOLOGICKÁ ETIKA A JEJÍ UPLATNĚNÍ V EKOLOGICKÝCH INSTITUCÍCH“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Vrchotovy Janovice 15. 3. 2010

.....

Pavel Hoffman

Poděkování

Děkuji panu PhDr. et Mgr. Antonínu Dolákovi Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc poskytnutou při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Pavel Hoffman

OBSAH:

Úvod	2
1. Historicko-teoretická východiska ekologické problematiky	4
1.1. Historický vývoj norem ochrany životního prostředí.....	4
1.2. Přístupy k ekologii v České republice a zahraničí.....	8
1.3. Přístupy k ekologii v ekologických institucích a změny v průběhu času.....	9
1.4. Dílčí závěr.....	11
2. Analýza odborných textů	12
2.1. Texty o ekologické etice – předpoklady a cíle.....	12
2.2. Texty o ekologické etice – sociopolitický kontext v době vzniku.....	14
2.3. Ohlasy a kritiky v současných dílech sociálních věd.....	16
2.4. Učebnice ekologie pro základní a střední školství.....	20
2.5. Dílčí závěr.....	25
3. Ekologické instituce	26
3.1. Mezinárodní ekologické instituce.....	26
3.2. Státní ekologické instituce.....	28
3.3. Nestátní ekologické instituce.....	30
3.4. Mimoškolní ekologické vzdělávání.....	31
3.5. Dílčí závěr.....	35
4. Praktická část	36
4.1. Stanovení hypotéz.....	36
4.2. Charakteristika vybraných cílových skupin.....	37
4.3. Metoda průzkumu.....	40
4.4. Vyhodnocení dotazníků.....	42
4.5. Ověření pracovních hypotéz a shrnutí výsledků.....	60
Závěr	63
Resumé	64
Anotace	65
Klíčová slova	66
Seznam použité literatury	67
Seznam příloh	68

Úvod

Motto: „Člověk roztrhal starou smlouvu, která spojovala primitiva s jeho stanoviskem ihned, jakmile se začal domnívat, že má dost síly k tomu, aby se řídil jen svými zákony. Musíme – i když to zraňuje naši pýchu – přehodnotit naše postavení a uzavřít novou smlouvu s přírodou, abychom s ní mohli zase žít v souladu. To je nejlepší způsob, jak zajistit další život lidstva na Zemi, jak rozvinout dále jeho civilizaci.“¹

Současný svět se potýká s mnoha problémy, které přináší rozvoj lidské civilizace. Tento rozvoj je akcentován zejména v posledních desetiletích a souvisí s mnoha oblastmi lidského života. Prakticky není jediná oblast života na planetě Země, a již nejen na ní, které se bouřlivý vývoj nedotýká. Ekonomie, politika, výchova a další disciplíny musí reagovat na nové výzvy a řešit neustále nové problémy, které s rozvojem lidské společnosti souvisejí. Globalizace a stále vyšší provázanost všech kultur odbourávají po staletí platné hranice, a to nejen z pohledu geografického, ale i kulturního, sociálního, ekonomického, atd. Tato skutečnost sebou přináší i konflikty, které vyplývají z rozdílného historického vývoje společnosti ve všech částech světa. Konflikty staví celou lidskou společnost před otázky jak tyto řešit ve prospěch všech. Bylo by velmi naivní si myslet, že terorismus, migrace, obchod s drogami může vyřešit izolovaně pouze jeden stát či z pohledu celosvětového menšinová skupina států a podobné je to u ekologie. K zásadním problémům patří otázka další udržitelnosti života. Zejména rozvoj ekonomických uskupení sebou přináší nejen pozitivní aspekty jako rozvoj bohatství materiálního a duševního, ale i aspekty negativní. Nejzávažnějším problémem je drancování přírody, ohrožení zdrojů pitné vody, otrava ovzduší, nevratné mizení druhů fauny a flory. Disciplína, která řeší a hledá metody jak omezit tyto negativní jevy lidské činnosti je ekologie.

Ekologické problémy jsou vnímány stále větší částí lidské populace jako primární pro další udržitelný život na Zemi. Dnes již nikdo nepochybuje, že se jedná o globální problém. Přesto státy stojí na různých „startovacích“ pozicích. Tradičně ekologii věnují velkou pozornost a prostředky státy ze Skandinávie. Zcela jiná, opačná situace je ve státech na Africkém kontinentu, ale nejen na něm. Lidské společenství v čele

¹ Dorst, J.: Ohrožená příroda. Praha, Panorama, 1985, 2.vydání, str. 396

s OSN hledá přijatelný kompromis, který by řešil ekologické otázky globálně. V této souvislosti vyvstávají a musí se hledat odpovědi na otázky etické. Morální odpovědnost za drancování životního prostředí mají zejména státy, které k současnému alarmujícímu stavu bezesporu svým bezohledným přístupem přispěly. Jedná se o státy, které lze z ekonomického hlediska považovat za nejbohatší státy. Dále jsou to státy, které v posledních letech zažívají nebyvalý rozvoj ekonomik. Bohužel bez, nebo s minimálním ohledem na ekologii ve všech oblastech. Tyto státy mají zásadní problém nejen s financováním ochrany životního prostředí, ale i s omezením průmyslové výroby, která je s poškozováním životního prostředí spojována. Některé ze států se negativně staví proti zavádění nových technologií k životnímu prostředí šetrných, neboť se jedná o finančně náročné investice. Důsledkem je pak nedůstojné handrkování - kdo za to může? A kdo to zaplatí? Málo kdo je ochoten zavést přísné ekologické normy, neboť tyto kromě zlepšení životního prostředí vedou i ke snížení tempa hospodářského růstu, snížení výkonnosti ekonomiky a zpomalení růstu životní úrovně z pohledu ekonomických požitků obyvatelstva. A dostáváme se k další dimenzi ekologie. A tou je pohled místní, regionální, pohled každého člověka. Globální problémy začínají u každého z nás. Přístup k životnímu prostředí, způsob života, ochota přispět k řešení ekologických otázek. Každý člověk především svým jednáním dává najevo svůj postoj. Ochrana životního prostředí začíná např. tříděním odpadu, šetřením energií využitím kvalitnějších- šetrnějších přístrojů a může končit např. aktivním zapojením do některé ekologické instituce. V naší zemi je neoddiskutovatelný pozitivní vývoj směrem k ekologickým otázkám. Je nepřehledné množství oblastí lidských činností kde lze toto tvrzení dokázat. Česká republika je na vrcholu žebříčku v třídění komunálního odpadu v Evropě, zvyšuje se podíl výstavby ekologicky přijatelných domů. Existuje mnoho nástrojů, které chování lidí ovlivňují. Jedním z nich je ekonomický. Třídění odpadu však přímo nikomu nepřináší žádný ekonomický bonus. Proč tedy? Jedním z vysvětlení může být, že se jedná o důsledek rozsáhlé kampaně, kdy byly vysvětleny obyvatelstvu důvody proč třídit odpad, že je to správné. Osobně jsem se několikrát setkal se situací, kdy soused upozornil souseda, který netřídil odpad na tuto skutečnost. Proč to dělal, a proč si zadělával na možné sousedské zhoršení sousedských vztahů? Přestáváme být neteční k životnímu prostředí a uvědomujeme si svoji morální odpovědnost, v jakém stavu předáme Zemi dalším generacím?

Aktuální problémy a jejich řešení narážejí na otázky etiky. Jak je dospívající generace vychovávána k postojům, ale i k řešení tohoto zásadního tématu, které bude

neustále nabývat na významu. Je zásadní otázkou, jakým způsobem se do ekologických témat zapojí všechny sociální skupiny obyvatelstva v České republice, jaké jsou cíle a používané prostředky ekologických institucí, a zda jsou tyto v souladu s všeobecně přijímanou morálkou.

Cílem mé diplomové práce je analyzovat aktuální stav ekologických problémů současného světa, s akcentem na ekologickou etiku a současnou výchovu dospívající generace nejen ve školství, ale zejména v rámci ekologických institucí. Zamyslím se nad cílem a funkcí ekologické etiky, úspěchu či neúspěchu realizace ekologické etiky, jejím smyslem a motivací k jejímu dodržování. Diplomovou práci tvoří dvě části – teoretická, složená ze tří kapitol a část praktická.

Domnívám se, že výchova k ekologii je jednou z oblastí, která je zásadní pro další udržitelný život lidstva na této planetě. Nelze však za každou cenu, bez ohledů na ostatní zájmy společnosti prosazovat ekologické způsoby řešení problémů. Již v dnešní době existují různé ekologické instituce, které prosazují tvrdě své zájmy, mnohdy i proti většinovému názoru a zájmům obyvatelstva žijícího v daném regionu. Jednou z otázek je, zda je přednější ochrana živočicha žijícího v dané lokalitě před zdravím a životy lidí regionu zasaženého problémem nazývaným životní prostředí. Není snad otázkou ekologické etiky, zda stavět či nestavět moderní dálnici jako obchvat městské aglomerace? Pokud nebude dálniční obchvat postaven, není jiné cesty pro těžké nákladní automobily, které převážejí zboží, než přes centrum stotisícového města. Řádově desetitisíce obyvatel nemají jinou možnost než dýchat vzduch zamořený nákladními automobily, o tvořících se kolonách a dopravních nehodách ani nemluvě. Co stojí proti takovéto stavbě? Je to postoj několika obyvatel malé vesnice, kolem které by bez vážnějších dopadů měla být vybudována moderní dálnice. Tito jsou velmi aktivně ve svých názorech podporováni ekologickými aktivisty, kteří však v daném regionu nebydlí. Kdo má tedy nárok na život v čistém životním prostředí? Je velmi mnoho otázek, které souvisejí s problémem ekologické etiky a všeobecně přijímané morálky. Vždyť v dějinách lidstva byl vždy pokrok vykoupen nějakým problémem.

1. Historicko-teoretická východiska ekologické problematiky

1.1. Historický vývoj norem ochrany životního prostředí

Kořeny norem upravujících ochranu životního prostředí lze zasadit do období krátce po druhé světové válce. 26. června 1945 byla podepsána v San Francisku Charta OSN, která sice pojem životní prostředí nebo ekologie, či podobná synonyma nezná, každopádně ale otevírá dveře k reflexi na nové problémy včetně otázek ekologických. Článek 1. Charty OSN vymezuje principy činnosti OSN. Jedním z principů je i „dosažení mezinárodní spolupráce při řešení mezinárodních problémů ekonomické, sociální, kulturní či humanitní povahy.“² Charta OSN tehdy neznala, a dodnes nezná pojmy jako ekologie nebo životní prostředí. Nicméně stačila k rozpracování problematiky ochrany životního prostředí jako důležitého tématu OSN v následujícím období. Průkopníkem byla UNESCO, která se stala v roce 1948 jedním ze spoluzakladatelů IUCN – Mezinárodní unie pro ochranu přírody. V následujícím roce OSN organizovala celosvětovou vědeckou konferenci OSN o ochraně a využívání zdrojů, které se zúčastnili zástupci 49 států v Paříži.

„V počátečním období činnosti OSN byly otázky životního prostředí snad nejvýrazněji spojovány se dvěma oblastmi, ve kterých lidstvo intenzivně hledalo společný zájem: (1) s využíváním přírodních zdrojů mimo působnost jednotlivých států včetně využívání oceánů, a (2) s omezením jaderné hrozby včetně hrozby radiace z jaderných pokusů a jejích dopadů na prostředí a zdraví lidí.“³ V 60.tých letech minulého století se rozvíjela věda a přinášela nové poznatky i v oblasti ochrany životního prostředí. Významnou měrou k tomuto přispěl rozvoj v dobývání kosmu a možnost do té doby nebývalá – snímkování naší planety z umělých družic. Další hybnou silou byl politický dopad rozpadu zbytků koloniálních systémů, nástup nové generace, která si již ekologické problémy světa uvědomovala. Tento stav sebou přinesl několik aktivit, jako bylo založení Světového fondu ochrany přírody (WWF) v roce 1961. Nejvýznamnější mezinárodní aktivitou v této dekádě byla Konference OSN o životním prostředí, která se uskutečnila v červnu roku 1972 ve Stockholmu na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2581 z roku 1969. Tato významná konference byla poznamenána bipolárností světa, neboť účast odmítly státy sovětského bloku, kdy jim za záminku posloužilo odepření účasti tehdejší Německé demokratické republiky, která nebyla v té době členem OSN. Přes politické problémy, které je třeba interpretovat v kontextu s tehdejší politickou situací ve světě, se podařilo přijmout

² Charta OSN. Zdroj: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

³ Kára, J.: Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha, Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002, 1.vydání, s.16

na závěr dokument Konference, jehož první částí je Deklarace s 26 principy a druhou částí Akční plán se 109 úkoly ekologické politiky v rámci OSN. Stockholmská deklarace je dokumentem, který pregnančně vyjadřuje stav poznání i atmosféru daného období a v mnohém předurčuje směr následných aktivit jednotlivých zemí i mezinárodního společenství. Preambulární část je uvedena, že „člověk je jak výtvořem, tak stvořitelem svého prostředí a jeho schopnost přetvářet toto prostředí dosáhla bezprecedentních rozměrů.“⁴ Stockholmská Konference OSN dala podnět ke vzniku Programu OSN pro životní prostředí – UNEP, o kterém rozhodlo Valné shromáždění OSN rezolucí č. 2997 z roku 1972. Existence UNEP sebou přinesla zvýšení mnoha aktivit na poli mezinárodního práva upravujícího životní prostředí a v této době byla ustanovována na národních úrovních ministerstva pro životní prostředí. V tomto období vzniká mnoho nevládních ekologických institucí, mnoho z nich působí i na mezinárodním poli.

Přelom 70. - 80. let je možno vyhodnotit jako útlumové období z pohledu mezinárodních ekologických aktivit. Významným a výjimečným počinem byla rezoluce Valného shromáždění OSN č. 38/161 z roku 1983 která ukládá zpracování studie „Enviromentální perspektiva k roku 2000 a v následujícím období“ a zároveň ustanovuje Světovou komisi pro životní prostředí a rozvoj – WCED. Tato komise má zásluhu na komplexnějším a systematickém pojetí ochrany životního prostředí. Přelom 80. a 90. let přináší reflexi globalizujícího se světa a jeho problémů, rozpad bipolárního světa z politického hlediska, nebyvalý rozvoj informačních technologií. V roce 1989 se problematika ekologie stala jedním z témat setkání skupiny sedmi velmocí G7. Na území České republiky si problému ekologie všimla i tehdejší vládnoucí garnitura a na březnu roku 1989 svolala setkání státníků střední Evropy nad problémy životního prostředí. V listopadu 1989 proběhla v Teplicích nepovolená demonstrace obyvatel postižených kritickou situací znečištěného ovzduší. Podnětem byla neschopnost tehdejších orgánů státní moci situaci řešit a zlehčovat. Tato demonstrace byla za pomoci represivních orgánů státní moci rozehnána. V červnu 1991 se v Dobříši uskutečnila konference ministrů životního prostředí: Životní prostředí pro Evropu.

⁴ Kára, J.: Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha, Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002, 1.vydání, s.18

V prosinci roku 1989 přijalo Valné shromáždění OSN rezoluci č.44/228, která svolala Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji UNCED na rok 1992 do Rio de Janeiro. Této se zúčastnilo 178 národních delegací a desítky nevládních organizací.

„Výsledkem bylo přijetí tří hlavních dokumentů:

1. *Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji* – stručný a právně nezávazný dokument obsahující 27 základních principů, jimiž se měly řídit země a mezinárodní společenství při dosahování udržitelného rozvoje.
2. *Agenda 21* – rozsáhlý, právně nezávazný dokument, který rozvádí principy Deklarace do roviny akčního programu. V podobě Agendy 21 UNCED poměrně přesně definovala základní dimenze udržitelného rozvoje včetně jeho ekonomických, sociálních a dalších souvislostí a připravila vlastně jakousi kuchařku pro jeho prosazování.
3. *Principy využívání, ochrany a udržitelného rozvoje všech typů lesů* – jako výsledek neúspěšného pokusu o sjednání mezinárodní úmluvy o ochraně lesů a jako možný zárodek případné takové budoucí úmluvy.“⁵

Konference měla daleko širší dopady, než jen přijetí těchto dokumentů. Měla vliv na přehodnocení filozofie působení mezinárodních ekonomických a finančních institucí. Například Světová banka vytvořila pozici viceprezidenta pro udržitelný rozvoj, systematicky zvyšovala počet ekologicky orientovaných projektů a dalších aktivit, např. konferencí o environmentální etice, zavedla mechanismy hodnocení dopadů na životní prostředí pro všechny své projekty a důsledně buduje nové image „zelené“ instituce. Světová obchodní organizace WTO byla ustanovena k 1. 1. 1995 a v preambuli zakládajícího dokumentu je pasáž o „optimálním využívání světových zdrojů v souladu s cíly udržitelného rozvoje.“⁶ Tyto a další podobné mezinárodní instituce jsou však širokou veřejností vnímány jako ekologii nepřátelské a kořistnické organizace o čemž svědčí všeobecně známé mohutné demonstrace zejména ochránců lidských práv a ekologických aktivistů při jednáních těchto organizací.

Kromě OSN se v oblasti ekologie výrazně, a to i v globálním měřítku angažuje Evropská unie. Aspekt ekologie je jedním z nejdůležitějších při posuzování

⁵ Kára, J.: Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha, Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002, 1.vydání, s.23

⁶ Kára, J.: Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha, Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002, 1.vydání, s.29

připravenosti žadatelů o členství v EU. Podstatná část financí je věnována na projekty spojené s ochranou životního prostředí a je prakticky nemyslitelné, aby byl financován z prostředků EU projekt, který má negativní dopad na životní prostředí. Velmi silnou pozici má EU na poli světové diplomacie při vyjednávání o ekologické problematice.

1.2. Přístupy k ekologii v České republice a zahraničí

Přístup k ekologii je v úzké interakci se společenským klimatem v dané době a dané zemi. Nelze izolovat vývoj v jednotlivých státech bez ohledu na aktuální stav především politický, ekonomický a sociální. Tak jako všechny oblasti lidského života, tak i ekologie je podmíněna těmito, ale i dalšími faktory. V České republice se přístupy k problematice ekologie rychle, zejména v posledních letech (nepochybně zásluhou demokratizace společnosti po roce 1989) dostávají na roveň západních demokratických států. V současné době stojí ochrana životního prostředí na dvou pilířích. Jedním je politika státu, která se projevuje přijímáním zákonů ovlivňujících stav a vývoj životního prostředí a dále pak činností státních ekologických institucí. Druhým, neméně významným pilířem jsou pak občanské aktivity. Aktuální stav v České republice je determinován i vstupem České republiky do Evropské unie 1.5.2004. Evropská unie má velmi silný, pozitivní vztah k řešení ekologických problémů, a to nejen v rámci Evropy, ale i na poli celosvětovém. Významnou roli sehrávají nejvyšší orgány Evropské unie – parlament a komise. Tyto orgány přijímají celou řadu směrnic a nařízení, kterými je zajištěn jednotný přístup všech členů. Směrnice mají rámcový charakter, stanovují cíle, a konkrétní opatření musí být upraveno v národních legislativách. Z hlediska práva mají silnější postavení nařízení, neboť jakmile jsou přijata a vyhlášena, mají přednost před národní legislativou. Velmi silný akcent na otázky životního prostředí lze najít zejména severské státy. V některých státech, zejména v Německu a Rakousku mají velmi silnou pozici politické strany, tzv. zelené strany, které prezentují jako svůj hlavní politický program ochranu životního prostředí. Lze konstatovat, že přístupy v České republice a ostatní členských státech Evropské unie se neliší. Nestátní instituce velmi často spolupracují i na mezinárodní úrovni. Některé jsou dokonce považovány za celosvětové a v České republice mají své pobočky.

Mimo evropské státy se silnou ekologickou politikou lze řadit i rozvinuté státy jako Austrálie, Nový Zéland či Kanadu. Zvláštní přístup pak mají zejména USA a Japonsko.

Ne že by tyto státy byly vysloveně protiekologické, ovšem v některých oblastech ochrany životního prostředí mají vlastní přístup, který je samozřejmě ovlivněn situací v těchto státech. Příkladem je postoj Japonska k ochraně velryb (ochranu upravují mezinárodní úmluvy). Japonsko, vycházející z tradic tyto úmluvy nerespektuje a pod rouškou vědeckého výzkumu neustále drancuje zmenšující se populaci kytovců ve světových oceánech. Všeobecně známý přístup je vztah USA ke Kjótskému protokolu, který byl dojednán v roce 1997 za účelem snížení emisí tzv. skleníkových plynů. Přesto nelze tvrdit, že USA jsou protiekologické. Ke zvolení viceprezidentem USA Al Gorovi v roce 1992 přispěl nepochybně jeho pozitivní přístup k ochraně životního prostředí.

Státy, které jsou označovány jako rozvojové, se potýkají s chudobou a otázky ekologie zde nejsou na pořadu dne, neboť prioritou je zajištění obživy obyvatelstva. Přezírání ekologických otázek má však nedozírné následky pro celou planetu. Kácení deštných pralesů, jak je vědecky dokázáno, má dopad na kvalitu ovzduší, půda takto získána za účelem rozšiřování pěstování zemědělských plodin podléhá erozi a stává se mrtvou půdou a nahrává stavu, kdy se nekontrolovaně rozšiřují pouště.

Zvláštním souborem jsou státy pyšníci se přídomkem ekonomičtí tygři. Jedná se o státy často nedemokratické či s velmi málo rozvinutou demokracií. Hlavním cílem vládnoucích vrstev je zvyšující se výkonnost ekonomik, hlavním cílem je neustále se zvyšující nárůst hrubého domácího produktu. Samozřejmě otázky lidských práv včetně ekologických musí jít stranou. Tento přístup vede k neustále se zhoršující situaci v oblasti životního prostředí. Samozřejmě činnost nestátních institucí je nelegální, nebo přinejmenším vládnoucí třídou potlačována, neboť tyto instituce poukazují na negativní důsledky honby za ekonomickými ukazateli se všemi negativními dopady na ekologii.

1.3. Přístupy k ekologii v ekologických institucích a změny v průběhu času

Jako první ekologicky zaměřený dokument na našem území lze označit dekret Karla IV. „Maiestas Carolina“. Jeho vznik je datován někdy kolem roku 1355 a jeho jedním z účelů bylo zajistit ochranu královských lesů v době, kdy lesy rychle mizely během vnější kolonizace českých zemí v průběhu 14. století. Samozřejmě nelze tvrdit, že panovníka k vydání dokumentu vedla ekologická uvědomělost. Spíše to byla snaha omezit rozpínavost tehdejší šlechty ekonomickým nástrojem. V následujících obdobích se objevilo několik dalších dokumentů, které lze nadneseně označit jako ekologické.

V roce 1838 založil hrabě Jiří Augustin Longueval-Buquoy první a v pevninské Evropě nejstarší přírodní rezervaci Žofínský prales. V polovině 19. století v souvislosti s národním obrozením vznikají na našem území různé spolky, které se věnují přírodním krásám. V roce 1888 vzniká Klub českých turistů jako instituce mající ve svém zaměření seznamovat občany s krásami přírody a přírodu chránit. Počátkem 20 století vznikají první skupiny trampů (1902) a skautů (1911), jejichž přístup k přírodě lze označit s ohledem na tehdejší dobu jako ekologický. Tato hnutí zaznamenala svůj největší rozmach mezi světovými válkami a činnost těchto skupin byla prakticky ukončena v roce 1948, když moc ve státě převzali komunisté. Pokud se dnes část populace domnívá, že v dobách totality se pro ochranu přírody nedělalo nic, tak se mýlí. V roce 1956 byl přijat zákon o státní ochraně přírody. V roce 1958 byla zřízena krajská střediska památkové péče a ochrany přírody. V roce 1974 pod hlavičkou socialistického svazu mládeže vzniklo Hnutí Brontosaurus, jehož cílem byla ochrana přírody a v tomto hnutí byli organizováni mladí lidé. V roce 1979 byl založen Český svaz ochránců přírody. Samozřejmě to byla organizace, stejně jako Hnutí Brontosaurus, poplatná tehdejší době a řízení bylo plně pod kontrolou vládnoucí strany. Hlavní aktivitou byla péče o chráněná území, byl vydáván časopis Naší přírodou. Přelomový byl rok 1989. „Rozhodujícím faktorem byla široká podpora veřejnosti po listopadu 1989. Vláda a parlament dostaly od veřejnosti mandát situaci rychle řešit. Tento mandát byl skutečně naplněn. Podařilo se zaktivizovat mnoho odborníků, byl zaveden účinný systém v čele s Ministerstvem životního prostředí a Českou inspekcí životního prostředí, parlament v krátké době přijal všechny podstatné zákony na ochranu jednotlivých složek prostředí.“⁷

Jedná se to tyto normy:

- Zákon č.138/1973 Sb. o vodách ve znění zákona č. 425/1990 Sb.
- Zákon č. 238/1991 Sb. o odpadech
- Zákon č. 282/1991 Sb. o České inspekci životního prostředí
- Zákon č. 309/1991 Sb. o ochraně ovzduší
- Zákon ČNR č. 388/1991 Sb. o Státním fondu životního prostředí
- Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí
- Zákon ČNR č. 86/1992 Sb. o péči o zdraví lidu
- Zákon ČNR č. 244/1992 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí
- Zákon ČNR č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu

⁷ Moldan, B., (Ne)udržitelný rozvoj ekologie – hrozba i naděje. Praha, Karolinum 2003, 2.vydání, str. 37

- Zákon ČNR č. 458/1992 Sb. o státní správě ve vodním hospodářství

V listopadu 1989 vzniká občanské sdružení Zelený kruh, což je asociace nestátních ekologických organizací působících na území České republiky. Cíle této asociace jsou:

- „rozvoj občanského sektoru v oblasti ochrany životního prostředí
- posilování spolupráce a vzájemné komunikace environmentálních organizací
- zapojování veřejnosti do tvorby a implementace politiky životního prostředí
- zvyšování veřejného povědomí o činnosti environmentálních organizací a aktuálních problémech ochrany životního prostředí“⁸

Na území České republiky působí nevládní organizace s působností regionální, celostátní i mezinárodní. „V moderní demokratické společnosti mají nevládní organizace nezastupitelné místo. Jsou stále mohutnější součástí veřejného mínění, rozhodujícího činitele v každé demokratické společnosti. Často vyjadřují vůli velkých skupin občanů a vyjadřují ji obvykle způsobem strukturovaným, jasně zaměřeným. Zpravidla vládnou tiskovinami, dovedou svá stanoviska a názory účinně rozšiřovat. Společnost se učí naslouchat hlasu nevládních organizací, který postupně získává na váze.“⁹ Nevládní organizace byly často kritizovány, a to i ze strany občanů, za nestandardní přístupy při prosazování svých zájmů. Odezvou těchto problémů bylo přijetí etického kodexu v roce 2005 organizacemi, které jsou členy asociace Zelený kruh. Od prvopočátku, zejména v devadesátých letech minulého století, kdy se některé organizace profilovaly poměrně radikálně, lze identifikovat současný přístup jako zaměřený na osvětu, výchovu a vzdělávání a společensky akceptovatelné protestní akce.

1.4. Dílčí závěr

Ekologie, jako možný budoucí problém začala být vážně vnímána až od druhé poloviny minulého století. Předchozí, z dnešního pohledu ekologické, aktivity byly víceméně náhodné a izolované bez koncepce a zastřešení na mezinárodním poli. Významnou roli sehrála Organizace spojených národů, která vznikla jako odezva na hrůzy a dopady 2. světové války. Akcelerace v této oblasti však nastala zejména

⁸ Zdroj: <http://www.zelenykruh.cz>, staženo dne 15.1.2010

⁹ Moldan, B., (Ne)udržitelný rozvoj ekologie – hrozba i naděje. Praha, Karolinum 2003, 2.vydání, str. 67

v 60.tých a 70.tých letech. V těchto letech se odehrály významné změny s dopadem na celou společnost: ekonomické, kulturní, sociální i politické.

Na našem území byl vývoj v ekologické oblasti významně ovlivněn daným politickým systémem, označovaným jako nedemokratický, který byl u moci čtyřicet let. Zejména v 50-tých letech byla celá společnost směřována na industrializaci průmyslu, se zaměřením na těžký, který neměl na co navázat, protože prvorepublikový průmysl je označován jako lehký či střední, tedy bez výraznějších dopadů na životní prostředí. Venkov postihla kolektivizace, kdy byly násilně přerušeny vazby mezi člověkem a přírodou. Tyto byly nevědomky budovány po celé generace.

Zásadní změnu přinesl rok 1989, rok změny politického systému. V následujícím, z pohledu vývoje v zahraničí, krátkém období byly přijaty zásadní opatření k zlepšení životního prostředí v naší zemi. Opatření byla charakteru organizačního i legislativního, a měla za důsledek, že Česká republika se dostala na úroveň ostatních států Evropy. Politické změny umožnily vznik občanských hnutí, v oblasti životního prostředí nevyjímaje. Snad právě z důvodu nebyvalé devastace životního prostředí měly a mají nestátní ekologické instituce u nás poměrně silnou celospolečenskou podporu. Výrazně se potvrdila provázanost politiky s dalšími oblastmi lidského života.

2. Analýza odborných textů

2.1. Texty o ekologické etice – předpoklady a cíle

Albert Schweitzer, německý lékař a filozof, nositel Nobelovy ceny míru za rok 1952 ve svém díle Filozofie kultury z roku 1925 v kapitole úcta k životu uvádí: „Stát se etickým člověkem znamená stát se člověkem pravdivě myslícím“¹⁰ Z tohoto vyjádření je zřejmé, že německý filozof dává do popředí myšlení člověka, a to myšlení, které se zabývá všemi souvislostmi. Tedy nejen následky chování člověka, ale je i jeho příčinami a pohnutkami. Jak příznačné pro naši postmoderní společnost. Jak pravdivá je tato myšlenka, která je stará skoro již sto let. I když co znamená v dějinách tak krátké časové období. Zde je třeba si uvědomit, že každé lidské, jednání i v krátkém časovém období může mít pro současnou generaci, ale zejména generace budoucí významné, často nevratné dopady. Předpokladem dalšího rozvoje naší společnosti je myšlení

¹⁰ Schweitzer, A.: Texty z morální ekologie – závod s časem. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.22

zejména jednotlivce, neboť každý člověk je součástí celku, jednou z malých částí mozaiky zvané lidstvo. Pravdivé poznání sebou přináší i jednání, které označujeme jako etické. Schweitzer k tomuto uvádí: „Etika tedy spočívá v tom, že prožívám naléhavou potřebu mít ke každé životní vůli stejnou úctu jako k své vlastní. Tím je dán i myšlenkově nutný základní princip mravnosti. Dobré je život uchovávat a podporovat, zlé je život ničit a omezovat.“¹¹

„Z ekologického hlediska je etika omezením svobody jednání v boji o existenci. Z filosofického hlediska je etika diferenciací sociálního chování od asociálního. Jsou to dvě definice téže věci, jež má svůj původ v tom, že navzájem závislí jedinci či skupiny mají sklon rozvíjet různé způsoby spolupráce.“¹² Jak příznačná myšlenka amerického lesníka a ekocentrického myslitele, který tuto myšlenku publikoval v roce 1949, pro současnost. Je zde vysloveno poselství, které je možná aktuálnější než v době svého vzniku. Každý jedinec, každé sociální uskupení, ať malé či velké má povinnost zejména pro budoucnost brát ohledy co se stane zítra, příští týden, ale i za sto let. A to i za cenu omezení svobody jednání. Pokud si každý bude užívat svobodně výtvarných děl civilizace, tak se zároveň blíží neodvratný zánik života na Zemi. Každý z nás si musí uvědomit, že v honbě za lepším životem je nutností brát ohledy na dopady takové honby na životní prostředí, a tedy i omezení osobní svobody. Svoboda každého člověka je jeden z největších darů, který každý člověk v různé míře má, a s tímto dle svého nakládá. Lidskou svobodu lze i v demokratické společnosti, o těch nedemokratických ani nemluvě, omezit zákonem. Je však nutné přijímat ke každému problému zákon? Odpověď je celkem jasná! Efektivnější je problémům předcházet. To však předpokládá společný a jednotný postup všech lidských bytostí.

Tuto myšlenku rozvíjí i český autor Antonín Mokrejš ve svém díle *Filosofie a život – život a umění*. „Konstruktivní princip každého společenství naopak říká, že společenství musí být prostředkem pro rozvoj a stupňování síly a intenzity života a musí život pobízet k ustavičnému vzestupu. Cílem skutečného společenství je rozvoj člověka jako jednotlivce a nikoli pěstování člověka v podobě stáda.“¹³ Z těchto myšlenek je zřejmé, že důležitá je podpora rozvoje každého člověka, zejména výchovou, a to celoživotní. Nelze se identifikovat s názory, že každý jedinec, který má

¹¹ Schweitzer, A.: *Texty z morální ekologie – závod s časem*. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.23

¹² Leopold, A.: *Texty z morální ekologie – závod s časem*. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.36

¹³ Mokrejš, A.: *Filosofie a život – život a umění*. Praha, Filosofia, 1995, 1.vydání, s. 391

rozdílný pohled na různé problémy, včetně ekologických, se musí podříditi názoru většiny bez pochopení situace. Demokratická společnost musí dát patřičný důraz, tedy i prostředky na rozvoj, vzdělání každého člena, a to v jakémkoli období života. Pokud se podaří nastartovat zájem o vzdělávání již u dětí a mládeže má společnost vyhráno. Tuto premisu si musí uvědomit všichni vůdci na všech stupních řízení, bez ohledu na politickou příslušnost. Důraz na rozvoj člověka jako součástí stáda, tedy člověka bez vlastních názorů je specifický pro diktatury, kterým tento stav vyhovuje a mohou se stádem manipulovat dle své ideologie, potřeb a cílů.

Pokud používám výraz ideologie, tak je třeba se k němu vrátit. Existuje mnoho definic tohoto výrazu a v této práci se tímto nebudu hluboce zabývat. Ideologie může mít různé obsahy. Zejména se jedná o obsah politický, ovšem i ekologický nebo například ekonomický. Je otázkou pochopení té které ideologie a na jakých základech staví, a zejména jaké jsou její cíle. Pak je zde otázka prostředků, jaké jsou k dosažení těchto cílů použité. Podrobně se tímto tématem zabývá Erazim Kohák ve svém díle *Zelená svatozář*. V kapitole *Ekologie jako ideologie* se autor věnuje tomuto problému. „Problémem je z části v tom, že ekologická filosofie a etika jsou staršího data než zjevně viditelný problém ekologického ohrožení – a u mnoha autorů se rodí nezávisle na zážitku přírody.“¹⁴ Různé názorové proudy v různých časech a v interakci s prostředím té doby vycházejí z různých podmínek, předpokladů dalšího vývoje s různými cíly, kterých chtějí dosáhnout různými prostředky.

2.2. Texty o ekologické etice – sociopolitický kontext v době vzniku

Je velmi složité vystopovat první písemnosti v dějinách lidstva, které se týkají tématu ekologie. „Hned v prvotním mýtu o stvoření světa představuje Starý zákon člověka jako pány tvorstva a svět jako jeviště, na kterém se odehrává drama lidského pádu a spasení. Bible se zabývá jen a jen osudem člověka. Ostatní svět je zajímavý jen potud a tím, jak člověku slouží.“¹⁵ Starý zákon vznikl v průběhu 1000 let, přičemž nejstarší texty jsou datovány více než 1000 let před Kristem. Z této citace lze vyvodit, že člověk je jedinečný a neomezený pán světa, který má právo omezeně využívat dary přírody k zajištění svých potřeb. Samozřejmě v té době mělo lidstvo naprosto odlišné

¹⁴ Kohák, E., *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha, Slon 2002, 2.přepřacované vydání, s.152

¹⁵ Kohák, E.: *Texty z morální ekologie – závod s časem*. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.9

problémy, zejména obstarání životabytí a další problémy spojené s tehdejší dobou. Řecký rétor Prótagorás z Abdér se proslavil výrokem „*Mírou všech věcí je člověk - jsoucí, že jsou, a nejsoucí, že nejsou.*” Tento výrok lze označit jako antropocentrický. Jedná se o způsob myšlení, podle něhož je člověk středem všeho. Antropocentrismus je oprávněně podrobován kritice z pohledu environmentálního myšlení, neboť podporuje přezíravý přístup člověka k okolnímu světu a ospravedlňuje kořistnický způsob života. Od 17. století se v souvislosti s technickou revolucí v Evropě mění i myšlení. V této souvislosti vystávají dva myslitelé – „Immanuel Kant a René Descartes, kteří poskytují antropocentrickému pojetí pojmovou formu. V podstatě to dělají tím, že vyčleňují rozum z přírody. Mezi rozumem a cítěním, mezi člověkem a přírodou, tu není ani rozpor, ani propast. To vše je tkáň božího stvoření. Kant dospěl k přesvědčení, že to jediné, co si zasluhuje úctu, je rozum, ve kterém viděl základ vši svobody. To samo o sobě ještě nevede k lidskému sobectví – proto Kantovo myšlení může sloužit i ekologii.“¹⁶

Albert Schweitzer ve svém díle *Filosofie kultury* (1923-1925) se též odvolává na Descarta, u kterého filosofování vychází z věty: *Myslím, tedy jsem*. A dále uvádí: „Opravdu etický je člověk jen tehdy, když poslouchá naléhavý příkaz pomáhat všemu živému, jemuž může prospět, a přímo se hrozí mu škodit. Život je mu svatý sám o sobě. Neutrhně ze stromu list, neulomí květinu a dává pozor, aby nezašlápl nějaký hmyz.“¹⁷ Odkaz těchto myšlenek je jasný, a zvláště platný pro dnešní dobu, kdy pro některé skupiny obyvatelstva je mírou úspěchu a kvality života hromadění hmotných statků, bez ohledu jak byly získány. Člověk by měl při své každodenní činnosti mít hluboce v sobě vloženou informaci, že má jednat jako myslící bytost s ohledem na své okolí. Je třeba zdůraznit, že tato myšlenka byla publikována již skoro před sto lety, tedy v době, kdy slovo ekologie znala jen velmi úzká skupina lidí, a jak je důležitá, a neustále platná i v dnešní době. Člověk si musí uvědomit, že nenese jen osobní zodpovědnost za sebe, ale i osobní odpovědnost vůči svému okolí.

Jeden z uznávaných otců ekologického hnutí, lesník a ekocentrický myslitel Aldo Leopold si ve své práci *Etika země*, která vyšla v roce 1949, uvědomuje, jaké problémy přináší lidský rozmach na úkor přírody. Zabývá se zejména farmářstvím a lesnictvím

¹⁶ Kohák, E., *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha, Slon 2002, 2.přepřacované vydání, s.74,75

¹⁷ Schweitzer, A.: *Texty z morální ekologie – závod s časem*. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.23

a poukazuje na problémy, které člověk svojí činností světu přináší. Nezapomene se věnovat etice a etické postoupanost: „Etika se nejdříve zabývala vztahy mezi jedinci, příkladem je Mojžíšovo Desatero. Později se začala zabývat i vztahem jedince a společnosti. Zlaté pravidlo morálky se pokouší integrovat jedince do společnosti, demokracie se snaží přizpůsobit společenskou organizaci jedinci. Dosud však nemáme etiku, která by se zabývala vztahem člověka k zemi a živočichům a rostlinám, kteří na ní žijí. Země, tak jako Odysseovy prorokyně, je stále ještě majetkem. Vztah k zemi je stále přísně ekonomický, přináší výhody, ale nikoliv povinnosti.“¹⁸ Zde je jasně definována etická stránka problému, poukazuje na výlučně pohled ekonomický. Tento přístup vede k plundrování krajiny, neboť již tehdy byly vysazovány dřeviny, které přispěly k erozi půdy, povodním a dalším průvodním jevům. Upozorňuje, že člověk není výlučný obyvatel planety Země, ale jen řadový člen, který má nejen práva ale i povinnosti k prostředí ve kterém žije. A nastavuje i možnou perspektivu – v ekologické výchově.

2.3. Ohlasy a kritiky v současných dílech sociálních věd

Stav v oblasti ekologie na Zemi se v posledních desetiletích prudce zhoršuje. Jedná se o důsledek činnosti člověka, což je nezpochybnitelná realita, kterou sice někteří napadají, ovšem rozsáhlé vědecké výzkumy tuto skutečnost potvrzují. Tato situace vyvolává otázky etiky vztahu člověka k životnímu prostředí. V roce 1978 publikoval Hans Jonas, židovský filosof německého původu ve své knize Princip odpovědnosti etický imperativ, který byl nepochybně inspirován Kantem: „*Jednej tak, aby účinky tvého jednání byly slučitelné s pokračováním vpravdě lidského života na Zemi.*“¹⁹ „B. Seve ve své kritické reinterpetaci Jonasovi koncepcie uvádí následující znění: Jednej tak, aby tvé skutky byly slučitelné s trvalou přítomností skutečného života na Zemi! Jednej tak, aby důsledky tvé činnosti nepůsobily ničivě na budoucí možnost takového života! Celek tohoto pokusu o nové pojetí lidské odpovědnosti můžeme vystihnout zhruba takto:

1. Zlo je kolektivní a anonymní.
2. Kolektivní tedy musí být i subjekt zlu čelící.

¹⁸ Leopold, A.: Texty z morální ekologie – závod s časem. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.36

¹⁹ Jonas, H.: Princip odpovědnosti. Praha, Oikoumeneh 1997, str. 35

3. Přesto jsou subjektem nové odpovědnosti i jednotlivci, ale vedle nich a spolu s nimi to jsou současně i velké sociální celky, podílející se na účincích-nejdůležitější sférou působnosti této nové odpovědnosti je politika jako způsob řízení obecních záležitostí.
4. Časovou dimenzí nové odpovědnosti je budoucnost pojímaná jako závazek.
5. Předmětem je budoucí lidstvo a tedy i nutné podmínky jeho existence – funkční biosféra (nemáme právo ohrozit budoucí generace pro momentální prospěch).
6. Důležitým momentem realizace je probuzení strachu jako předjímání potenciální hrozby.
7. I z tohoto důvodu je významným aspektem rozvoj informovanosti a vzdělání členů společnosti.

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že Jonasova argumentace není odmítnutím antropocentrického stanoviska.²⁰ Tyto názory jsou zaměřeny především na člověka, přínosem je zaměření na vzdělávání a jako hlavní odpovědné jsou politické struktury. Tento přístup je přijímán některými ekology ale i širokou veřejností, která se s ním identifikuje. Jiný přístup, který nepopírá všeobecně přijímanou představu a argumentace, které jsou víceméně antropocentrické, je názorový proud, který se stále více zaměřuje na širší pojetí zejména ve vztahu k přírodě a její hlubší uznání se nazývá hlubinná ekologie. Nejvýznamnějším reprezentantem je norský vědec Arne Naess. „Je to zřejmé i z tohoto rozpracování zásad praktické činnosti hlubinně ekologického hnutí:

1. Rozkvět lidského a ne-lidského života na Zemi má vnitřní hodnotu. Hodnota ne-lidských životních forem nezávisí na užitečnosti, kterou mohou mít pro lidský účel.
2. Bohatost a různorodost životních forem jsou hodnoty samy o sobě a přispívají k rozkvětu lidského a ne-lidského života na Zemi.
3. Lidé nemají právo redukovat tuto bohatost a různorodost kromě uspokojování životních potřeb.
4. Současné zasahování lidí do ne-lidského života světa je nadměrné a tato situace se prudce zhoršuje.

²⁰ Jemelka, P.: Racionalita a ekologická krize. Brno, Masarykova univerzita, 1999, 1. vydání, str. 64

5. Rozkvět lidského života a kultur je slučitelný s podstatným snížením lidské populace. Rozkvět ne-lidského života si vyžaduje takovéto snížení.
6. Významná změna životních podmínek k lepšímu si vyžaduje změnu politiky. Ta působí na základní ekonomické, technologické a ideologické struktury.
7. Ideologická změna spočívá především v oceňování kvality života než na lpění na vysoké životní úrovni.
8. Ti, kteří schvalují předcházející body mají závazek přímo nebo nepřímo spoluúčastnit se na pokusech uskutečnit nezbytné změny.²¹

Jemelka s odkazem na další autory neztrácí antropologický přístup zejména s odkazem na dlouhodobý vývoj lidské společnosti. V dobách minulých si člověk uzurpoval díky své vyspělosti takřka absolutní nadvládu nad světem. Některá lidská činnost může být označena jako protipřírodní. Panství nad přírodou bylo považováno jako samozřejmost a dar od Boha člověku daný. Tento přístup je z dnešního pohledu kritizován, neboť nové poznatky různých vědních oborů lidstvo upozorňují na vážnost situace. Opačný přístup k ekologii, bez ohledu na zdravý lidský rozum, může vést až k extrémním postojům, jako je ekoterorismus. Ekoterorismus lze interpretovat dvěma způsoby. Jednak takto lze označit hrubý, likvidační přístup lidské činnosti k životnímu prostředí a jednak jako různé formy činnosti některých skupin prosazujících ochranu přírody, bez ohledu na použité prostředky, které porušují normy, a to nejen ty zákonné. Pro tyto skupiny jsou vhodným ospravedlněním jakékoli záminky. Příkladem může být eko-feminismus, který se zabývá otázkami etických aplikací. Jednou z tezí je příbuznost mezi útlakem žen ve společnosti, který je přirovnávána k útisku přírody.

Josef Vavroušek v textu předneseném na zasedání pracovní skupiny pro etiku a komise pro právo životního prostředí v roce 1994 upozorňuje mimo jiné na obrovské rozdíly v dělbě bohatství a s tím souvisejícím poškozováním přírody v různých koutech světa i s ohledem na politický režim. Poukazuje zejména na systém hodnot. „Systém hodnot evropsko-americké civilizace se mění v čase a je poměrně nehomogenní s velkými regionálními rozdíly i s odlišnostmi hodnot sdílených různými sociálními skupinami. Přes to se domnívám, že je možno rozpoznat v naší kultuře určité hodnotové orientace, prosazující se zejména v tomto století, jejichž bezprostředním důsledkem je vznik a prohlubování naznačených sociálních, ekonomických a ekologických

²¹ Jemelka, P.: Racionalita a ekologická krize. Brno, Masarykova univerzita, 1999, 1. vydání, str. 65

problémů. Ovšem zároveň s ideou trvale udržitelného života. Jde o to přezkoumat hodnotové systémy reálného kapitalismu, stejně jako reálného socialismu.²² Tento text se kriticky zaměřuje na dělení světa dle různých kritérií. Je nezbytně nutné, se nad touto kritikou zamyslet a přijmout tezi o společném světě a naopak přísně odmítnout dělení světa dle různých kritérií, např. geografickými, politickými či ekonomickými. Všichni jsme na jedné lodi, všichni jsme obyvatelé Země.

Přední český ekolog Bedřich Moldan ve svém díle „(Ne)udržitelný rozvoj ekologie, hrozba i naděje“, se zamýšlí, zda je nutné vymýšlet, či aplikovat radikálně nové filozofické nebo náboženské směry. „Už například v samotném křesťanství můžeme najít společný duchovní základ, který je s trvalou udržitelností rozvoje v souladu. Přesto jistě není na škodu, jestliže se o věci takto diskutuje. Kdyby se fundamentalistům podařilo přesvědčit větší množství lidí, aby žili po materiální stránce skrovněji, byl by to znamenitý výsledek.“²³ Jako ekologický fundamentalismus jsou označovány poukazy na etický obrat, který spočívá v posílení altruismu. S tímto názorem se lze samozřejmě ztotožnit, ale problém ekologie je nutno chápat jako celosvětový, přičemž vycházet z křesťanství, jakožto náboženství sice poměrně rozšířeného, nicméně zdaleka ne v celé lidské populaci. Problém ekologie spojený s etickými otázkami nelze izolovat pouze na kultury vycházející z křesťanských základů.

Současní autoři hovoří o čtyřech základních proudech, např. Činčera uvádí: „Pro zvažování etických dilemat je třeba ujasnit si výchozí bod, zdroj hodnot, ke kterému se bude vztahovat. V současné ekologické etice je možné rozlišit čtyři základní postoje (které ovšem nikdy neexistují v čisté formě):

- *Antropocentrický postoj* považuje za zdroj hodnot člověka a jeho zájmy. Ve své pokleslé variantě je odůvodněním panského postoje ke světu. V environmentálně uvědomělé variantě ale mluví o zájmech budoucích generací, o dlouhodobém zájmu člověka o neponičené životní prostředí. Je základem obecně akceptované environmentální politiky, konceptu trvale udržitelného rozvoje.
- *Teocentrický postoj* chápe jako zdroj všech hodnot Boha. Je sdílen křesťany, judaisty, muslimy. Může vést k jistému fatalismu a ignoranci environmentálních

²² Vavroušek, J.: Texty z morální ekologie – závod s časem. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, s.211

²³ Moldan, B., (Ne)udržitelný rozvoj ekologie – hrozba i naděje. Praha, Karolinum 2003, 2.vydání, str. 62

otázek, ale také ke konceptu správcovství, postoje odpovědnosti za svět vůči jeho stvořiteli.

- *Biocentrismus* má ve 20. století své kořeny zejména v práci Alberta Schweitzera. Vychází z přesvědčení, že lidská víra ve vlastní výlučnost je neoprávněná, a že to co je třeba chránit je život v jakýchkoliv formách. Zasahovat do životů jiných druhů je možné jen pro uspokojení vitálních potřeb (Arne Naess), tedy z nutnosti. Důsledně pojímaná biocentrická etika nás přivádí k úvahám o dobrovolné skromnosti, problémům vyhodnocování dopadů výrobků na životní prostředí, ale může se stát také východiskem ekoterorismu. V hlubinné ekologii Arne Naesse se odvolává na indickou filosofii, ale mluví také o preferenci emocionálního poznání nad racionálním.
- *Ekocentricky* orientovaná etika čerpá zejména z Aldo Leopolda. Podle něj je správné takové jednání, které „přispívá integritě biotického společenství“. Správné je tedy brát v potaz zájem celku a v odůvodněných případech jej nadřazovat zájmům jednotlivce. Základní slabinou tohoto postoje je obtížnost ve vyhodnocování zájmu celku a v některých těžko akceptovaných vývodech, které z něj mohou vyplynout (Garin Hardin například z ekocentrického postoje vyvozuje nutnost zelené diktatury a pozastavení pomoci rozvojovým zemím). Důležité je také pojetí etiky podle hypotézy Gaia Jamese Lovelocka. Podle ní je možné chápat Zemi jako jediný organismus, ve kterém lidé mají roli jakési šedé kůry mozkové.²⁴

2.4. Učebnice ekologie pro základní a střední školství

Česká společnost si uvědomuje závažnost ekologických otázek, zejména s ohledem na stav v naší zemi před rokem 1989, kdy byla tato oblast výrazně okrajovou záležitostí. Stále více je věnována tomuto tématu i oblast výchovy dospívající populace. Vznikají odborně zaměřená gymnázia, ekologii se věnuje i část výuky na základních a středních školách zaměřených na jiné obory lidské činnosti, i když zde se jedná spíše o přejmenování, či úpravu vyučovacích předmětů jako např. přírodověda či o jejich prolínání. Efektivní ekologická výchova je podmíněna mnoha faktory. Jedním z těchto jsou učebnice určené pro vzdělávání v dané oblasti.

²⁴ Zdroj: www.fp.tul.cz/kch/sedlbauer/tema12.htm

Učebnice jsou didaktickou pomůckou. Průcha definuje učebnice takto: „Jde o prostředek vyučování a učení v knižní formě, ve kterém jsou určitá odborná témata a okruhy daného předmětu metodicky uspořádány a didakticky ztvárněny tak, že umožňuje učení.“²⁵ Každá učebnice, aby plnila svoji funkci, by měla žáka či studenta zaujmout, předat informace, ale i naučit jej s informacemi pracovat, rozvíjet jeho estetické cítění a další dovednosti. Zároveň je učebnice i pramenem pro učitele, který jej využívá při vzdělávacím procesu.

Autorkou učebnice *Základy ekologie pro základní školy (9. ročník)* je Danuše Kvasničková, která jako uznání své činnosti obdržela od Výboru OSN pro životní prostředí – UNEP významnou cenu Global 500. Učebnice navazuje na ucelenou řadu ekologického přírodopisu pro 6. až 9. ročník základní školy. Je rozdělena do základních kapitol:

- Co je život
- Základy obecné ekologie
- Člověk
- Životní prostředí člověka
- Péče o životní prostředí jako základní předpoklad udržitelného rozvoje
- Závěr

Základní kapitoly jsou dále děleny logicky do podkapitol, které na sebe navazují. Učebnice je velmi vhodně doplněna obrazovým materiálem, včetně kresleného humorného obrázku od V. Renčina vztahujícího se k problematice, což jistě žáka zaujme. Jako velice vhodné hodnotím široké zpracování různých grafů, které názorně doplňují text a zdůrazňují změny v průběhu času. Výkladový text je proložen otázkami, které žáka motivují k zamyšlení a zároveň slouží jako pomůcka pro pedagoga při ověřování znalostí žáků. Učebnice neobsahuje ucelenou část, která by se věnovala ekologické etice. V textu jsou však zdůrazněny některé zásady a myšlenky, které dospívajícího člověka jistě ovlivní v jeho budoucím chování. Například: „Pamatuj! Poškození životního prostředí se nikomu nesmí vyplácet.“²⁶ Ve větší části učebnice jsou shrnuté informace z nižších ročníků, které ucelují informace z předešlých ročníků velmi přehledně. Jako velký přínos lze hodnotit závěrečnou část, kde jsou opět velmi zajímavě podány a vysvětleny informace z oblastí jako je péče o životní prostředí,

²⁵ Průcha, J., *Učebnice- teorie a analýzy edukačního média*. Brno, Paido 1998, 1. vydání, str.13

²⁶ Kvasničková, D., *Základy ekologie*. Praha, Fortuna 2008, 3. vydání, str.88

ekologické přístupy, předpoklady a nástroje. Jako výrazný přínos lze hodnotit zařazení právní ochrany životního prostředí, základní přehled institucí a základy mezinárodní spolupráce. Text učebnice, včetně vložených názorných obrázků, fotografií a grafů je kohezivní, tedy soudržný a pro žáka zajímavý. Nejsou používány složité, odborné výrazy, které zvyšují obtížnost textu pro porozumění žákem.

Ekologie a ochrana životního prostředí pro gymnázia autorů Šlégr J., Kislinger F. a Laníková J. je na první pohled při rychlém prolistování určena jiným příjemcům informací než předchozí učebnice. Grafická úprava není tak pestře barevně vyvedena, grafy a nákresy jsou černobílé, text je však proložen barevnými fotografiemi, takže učebnice v žádném případě nepůsobí nudně. Je rozdělena do základních kapitol, témata jednotlivých kapitol jsou dále rozpracována do podkapitol:

- Úvod
- Organismus a prostředí
- Člověk a prostředí
- Ochrana přírody
- Současnost a budoucnost ochrany přírody a životního prostředí

Učebnice je velmi dobře strukturovaná, na konci některých podkapitol jsou otázky, které vyvolávají ve studentovi nutně zamyšlení nad probraným tématem. Jsou používány odborné výrazy, ovšem s patřičným vysvětlením správného významu. Text je vhodně doplněn grafy, nákresy a schémata, které jsou na vysoké odborné úrovni. Tato učebnice se nepodbízí působivým barevným provedením, ale studenta se základním zájmem o ekologii musí nutně zaujmout. Kapitola „Ochrana přírody“ je velmi logicky zpracována s konkrétními údaji, včetně čísel příslušných zákonů, informuje průřezově o institucích, jak státních, tak i nestátních, národních i mezinárodních. Konkrétně popsány jsou i některé chráněné oblasti jak celého světa, tak i České republiky. Poslední kapitola, která není příliš rozsáhlá, obsahuje témata: ekologické hospodaření, ekologie a politika, ekologie a filozofie, ekologie a etika. Jako velmi zajímavou a pro studenty podnětnou k hlubokému zamyšlení a dalšímu studiu shledávám podkapitolu: „*Ekologická hnutí a iniciativy*“. Tato hnutí bezpochyby plní kladnou roli v upozorňování na řadu ekologických problémů, v tlaku na vládu, parlament a další odpovědné instituce, v šíření ekologické osvěty, v mnoha dobrovolných akcích a brigádách atd. Nelze však přehlédnout ani činnost některých

hnutí nerespektujících, že ekologie je věda (a to nikoli o návratu do jeskyň). Tím způsobem mohou velmi nahrávat skrytým odpůrcům ekologie. Nechceme se však pouštět do *známkování* jednotlivých existujících hnutí: názor by si měl tvořit každý sám.²⁷ Tato drobná stať dává kromě podnětu k zamyšlení studenta také prostor pro pedagoga. Podkapitola pojednávající se o vztahu ekologie a filozofie seznamuje se velmi krátce s moderními směry. A zcela poslední podkapitola se věnuje tématu ekologie a etiky. Nemá prostor a pravděpodobně nebyl ani záměr autorů se tématu více věnovat. Bohužel. Přesto jedna zajímavá pasáž. „Pamatuj na dva základní zdroje krásna: přírodu a umění.“²⁸ Co dodat? Pro studenty jistě významný podnět k zamyšlení.

„Neučíme pro minulost ani současnost, ale pro budoucnost. Každá výchova je tak směřováním do nejisté budoucnosti a současně projekcí našich přání a představ o tom, jaká by měla budoucnost být. Každá výchova se tak stává projektem.“²⁹ Tyto věty uvozují publikaci, která je určena výchovným pracovníkům, a to nejen ve školství, jako příručka pro environmentální výchovu. Je strukturována do základních kapitol:

- Co je environmentální výchova
- Vybrané prostředky environmentální výchovy
- Hodnocení environmentální výchovy
- Závěr

Kapitoly jsou dále přehledně členěny na kapitoly a tyto pak dále jsou rozčleněny do podkapitol. Publikace je velmi přehledná, členění logické a na sebe navazující. V prvním oddílu autor mimo jiné popisuje různé přístupy k ekologii. Každá popisovaná oblast je rozčleněna na historii a rozšíření, cíle a vymezení, metodiku a závěrem je kritika a reflexe. Činčera formuluje cíle environmentální výchovy takto:

1. Vzájemná provázanost. Žáci porozumí světu jako místu vzájemných vazeb a ovlivňování, místu spolubytí, na kterém nikdo není oddělený ostrov. Porozumí základním dimenzím provázanosti. Naučí se aplikovat základní pravidla systémového přístupu.
2. Krása a radost ze světa. Žáci se naučí uvědomovat si krásu přírody a mimolidského světa, ale i krásu v harmonické symbióze společnosti

²⁷ Šlegr, J. a kol., Ekologie a ochrana životního prostředí pro gymnázia. Praha, Fortuna 2005, 1.vydání, str.146

²⁸ Šlegr, J. a kol., Ekologie a ochrana životního prostředí pro gymnázia. Praha, Fortuna 2005, 1.vydání, str.148

²⁹ Činčera, J., Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno, Paido 2007, str.7

s přírodou. Naučí se mít rádi místo, kde žijí a budou znát jeho přírodní a kulturní specifika, včetně jeho genia loci.

3. Aktivní soucit. Žáci si budou schopni uvědomit existenci zbytečného utrpení, které v lidském i mimolidském světě je. Budou rozumět jeho příčinám a na základě rozvinutého soucitu se budou snažit svým jednáním toto utrpení zmírňovat.
4. Úcta k životu. Žáci budou respektovat jinou živou bytost jako bytost hodnou úcty a etického zacházení bez ohledu na její pohlaví, barvu či druh. Porozumí tomu, že každý život má svoji vlastní hodnotu, nikdy není jen nástrojem. Budou rozumět možnostem, jak těmto etickým ohledům dostat ve vlastním životě a budou se je snažit ve svém životě skutečně aplikovat.
5. Ekologická stopa. Žáci porozumí tomu, jak jejich běžné spotřebitelské chování ovlivňuje okolní svět, budou rozumět konceptu ekologické stopy. Budou schopni do svého běžného spotřebitelského chování doma, ve škole, ve volném čase i na pracovišti aplikovat takové zásady, aby se jejich ekologická stopa zmenšovala.
6. Aktivní občanství. Žáci porozumí demokratickým nástrojům existujících v rámci občanské společnosti a budou připraveni je použít pro prosazování udržitelného života v rámci svého dosažitelného horizontu. Budou rozumět významu dobrovolnictví a práce občanských sdružení, finanční podpory neziskových projektů, i nástrojům jako je právo na informace, EIA, místní referendum, osvětová činnost a další.
7. Kritické myšlení. Žáci budou ve všech výše uvedených kompetencích schopni kriticky přemýšlet, hledat a zpochybňovat předkládané názory, budou opatrní vůči dogmatům a podezřívaví vůči ideologiím.³⁰

V druhé kapitole se autor věnuje vybraným prostředkům environmentální výchovy, jako jsou projekty, přednášky a osvětové publikace, filmy, příběhy, diskusní techniky a práce s textem, malé didaktické hry, simulační hry a hry s rolemi a další. Třetí kapitola rozpracovává hodnocení. I tato kapitola je velmi přehledně členěna a postihuje veškeré možnosti hodnocení, včetně průzkumů. Publikace obsahuje několik přehledných tabulek

³⁰ Činčera, J., Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno, Paido 2007, str.57,58

a nákrešů. Celkově se jedná o velmi zdařilou publikaci, kterou lze pro využití při různých vzdělávacích programech a to nejen ve školách doporučit.

Další publikace je určena pro pedagogické pracovníky ve školství, kteří se věnují oblasti ekologické výchovy. Toto zaměření ji odlišuje od předešlé publikace, je ale velmi přehledná, pedagogům dává směry, kterými se ekologická výchova aktuálně zabývá. Jedná se o publikaci: Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století, autorky Hany Horké, která k etickým dimenzím výchovy uvádí: „Nelze nereagovat na nové priority, které se objevují v kontextu měnících se podmínek současné civilizace na prahu nového tisíciletí a změny paradigmatu výchovy a vzdělání. I zkušenosti ze škol potvrzují, že nestačí pouze nové metodické postupy, ale je třeba zvládnout především klíčovou stránku etickou, dospět k novým hodnotovým systémům, upřednostňujícím hodnoty mravní a hodnoty ochrany života a zdraví před hodnotami materiálními.“³¹

2.5. Dílčí závěr

Odborných textů k tématu ekologie a etika je velké množství. Již vzhledem k odbornosti tématu, se jedná o velmi složité texty. Většina z nich však není určena pro širokou veřejnost, zejména ty, které reflektují na různé filozofické proudy. Drtivá většina vznikla v posledních sto letech, tedy před rozšířením povědomí o ekologických problémech. Vycházejí z myšlenek mnohem starších autorů, které rozvádějí a některé moderní názory je reflektují. Pro správné pochopení názorů, ale i vazeb je nutné hluboce studovat danou problematiku v širokém rozsahu. Studium vyvolává celou řadu otázek, které nutí k zamyšlení. Lze konstatovat, že etické otázky jsou velmi složité, a zasahují do všech oborů lidské činnosti. Přesto, či právě proto je výzvou pro současnou společnost rozšířit studium etiky na oblast např. středního školství.

Učebnice a jiné publikace věnující se výchově a ekologii jsou na velmi dobré úrovni, žáky či studenty seznamují s ochranou životního prostředí v širokých souvislostech, které jsou popsány, a zároveň předkládají otázky pro příjemce informací, kterého motivují k zamyšlení. Publikace pro učitele, či jiné pracovníky zabývající se vzděláváním v oblasti ochrany životního prostředí jsou velmi přehledné, srozumitelné ale zároveň odborné a navedou vychovatele na správnou cestu. Potěšujícím je,

³¹ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století. Brno, Masarykova univerzita 2005, 1. vydání, str.97

že neopomenou ani otázky etiky. Bohužel vzhledem k malému nákladu se nedostanou do všech míst, jak by bylo třeba.

3. Ekologické instituce

3.1. Mezinárodní ekologické instituce

Jako nejvýznamnější mezinárodní ekologickou instituci lze označit Organizaci spojených národů pro životní prostředí – UNEP (United Nations Environment Programme)³². Hlavní náplní a posláním je podpora mezinárodní spolupráce v otázkách životního prostředí. Jako hlavní orgán OSN na ochranu životního prostředí stanovuje globální agendu a prosazuje ekologické aspekty udržitelného rozvoje. Byl založen byl v roce 1972, a je financován z dobrovolných příspěvků vlád, nadačních fondů a rozpočtu OSN. V rámci UNEP působí vědecké poradní orgány:

- Skupina pro ochranu ekosystémů – ECG
- Mezivládní panel pro ochranu klimatu – IPCC
- Společná skupina odborníků pro vědecké aspekty ochrany mořského prostředí – GESAMP
- Vědecké a technické poradní skupiny – STAP
- Vědecký výbor pro atom a účinky záření – UNSCEAR

UNEP je také velmi aktivní v oblasti environmentálního vzdělávání, kdy organizuje semináře, konference a vydává různé publikace v mnoha jazykových mutacích. Regionální kancelář které do působnosti spadá Česká republika je dislokována ve Vídni.

Další významnou globální institucí je Mezinárodní unie pro ochranu přírody - IUCN³³. Jedná se o největší a nejstarší (vznik 1948) globální instituci zaměřenou na otázky ekologie. V současné době je členem IUCN na 1.000 institucí, z toho přibližně 200 jsou vládní. Zastřešuje činnost přibližně 11.000 dobrovolníků na celém světě. Význam této unie je dán i tím, že má status oficiálního pozorovatele Valného shromáždění OSN. Samozřejmostí je rozsáhlá publikační činnost a podpora mnoha projektů.

³² Zdroj: www.unep.org

³³ Zdroj: www.iucn.org

V roce 1961 byl založen Světový fond ochrany přírody - WWF³⁴. Jedná se o jednu z největších ekologických organizací na světě, která v současné době zastřešuje na 1.300 projektů na ochranu přírody. Pro tuto organizaci pracuje na 5.400 odborníků a má více než 5.000.000 příznivců. Symbolem se stal jeden z nejznámějších ohrožených živočichů- Panda velká.

Významnou institucí, nejen z pohledu evropského je Výbor pro životní prostředí, zemědělství, místní a regionální záležitosti Parlamentního shromáždění Rady Evropy, který vznikl v roce 2001. „Hlavním předmětem činnosti Výboru jsou otázky týkající se udržitelného rozvoje na místní, regionální i globální úrovni, ochrana životního prostředí, regionální plánování, nakládání s přírodními zdroji a příslušné sektorové politiky jako např. doprava, energie, zemědělství, venkovský rozvoj, rybářství, lesnictví, výživa a ochrana spotřebitelů. Výbor se zabývá záležitostmi týkajícími se místních a regionálních představitelů, jako je samospráva, příhraniční spolupráce, městské plánování a politiky.“³⁵

Jako jednu z nejznámějších ekologických mezinárodních institucí nelze opomenout mezinárodní, nevládní a nezávislou ekologickou Greenpeace. Tato mezinárodní organizace, která je pro mnoho lidí symbolem nezávislého boje za životní prostředí vznikla v roce 1971. Od prvotního podnětu, kterým byly jaderné testy na Aljašce, vyrostla v organizaci, která působí ve více než 40 státech, disponuje vlastní flotilou námořních lodí i uznávaných laboratoří a má na 2.800.000 příznivců na celém světě. Členové této organizace prosluli jako neohrožení bojovníci za životní prostředí, velmi často se zúčastňují akcí, které jsou velmi nebezpečné, ale poutají pozornost médií a tímto je zajištěna informovanost veřejnosti o činnosti této organizace. Mnohé akce hraničí porušením zákonných norem, je však otázkou etiky, zda-li jsou tyto oprávněné či nikoli. Česká pobočka vznikla v roce 1992 a má na svém kontě mnoho úspěchů. Organizace často využívá až mystické symboly, čímž na sebe samozřejmě strhává pozornost. O sobě uvádějí na svých webových stránkách: „Jsme tu proto, abychom poukázali na zločiny páchané na životním prostředí a vyzvali vlády a korporace nedodržující stanovené zásady a směrnice, aby dostáli svých závazků a zajistili tak lepší životní prostředí i naši budoucnost. Nemáme žádné stálé spojence nebo nepřátele. Propagujeme otevřenou, informovanou diskusi o environmentálních problémech a jejich

³⁴ Zdroj: www.wwf.org

³⁵ Adamcová, E., Schneidrová, V., Odborný časopis pro životní prostředí PLANETA, Praha, Ministerstvo životního prostředí, číslo 7/2007, str.55-56

možných řešeních. K dosažení našich cílů používáme vědecký výzkum, lobbování a tichou diplomacii stejně jako přímé, nenásilné konfrontační akce za účelem povzbuzení veřejné debaty. Věříme, že boj o zajištění budoucnosti naší planety se netýká nás, ale hlavně vás. Greenpeace mluví za 2,8 milionu příznivců z celého světa a každý den oslovuje miliony dalších lidí, aby se zapojili a využili svůj hlas pro dobrou věc. Jméno naší vlajkové lodi, Rainbow Warrior (Duhový bojovník), jsme převzali ze severoamerické Indiánské legendy. Ta popisuje dobu, kdy lidská chamtivost přivedla Zemi zhoubnou nemoc. Legenda dále praví, že v ten čas povstane z lidu klan známý jako Duhoví válečníci aby Zemi bránil. Vše pak výstižně shrnuje slogan jednoho z našich nejdelších transparentů: Až bude poražen poslední strom, poslední řeka otrávena a poslední ryba vylovena, uvědomíme si, že peníze se nedají jíst...³⁶

3.2. Státní ekologické instituce

Ústředním orgánem státní správy v České republice je Ministerstvo životního prostředí, které bylo zřízeno 19. prosince 1989 zákonem ČNR č. 173/1989 Sb. k 1. lednu 1990. Působnost ministerstva je pro:

- ochranu přirozené akumulace vod
- ochranu vodních zdrojů a ochranu jakosti podzemních a povrchových vod
- ochranu ovzduší
- ochranu přírody a krajiny
- ochranu zemědělského půdního fondu
- výkon státní geologické služby
- ochranu horninového prostředí, včetně ochrany nerostných zdrojů a podzemních vod
- geologické práce a ekologický dohled nad těžbou
- odpadové hospodářství
- posuzování vlivů činností a jejich důsledků na životní prostředí, včetně těch, které přesahují hranice státu
- myslivost, rybářství a lesní hospodářství v národních parcích
- státní ekologickou politiku

³⁶ Zdroj: www.greenpeace.org/czech/

Ministerstvo životního prostředí je zřizovatelem těchto státních institucí: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, CENIA - česká informační agentura životního prostředí, Česká geologická služba, Česká geologická služba - Geofond, Česká inspekce životního prostředí, Český hydrometeorologický ústav, Správa jeskyní ČR, Správa Krkonošského národního parku, Správa NP a CHKO Šumava, Správa NP České Švýcarsko, Správa NP Podyjí, Státní fond životního prostředí ČR, VÚKOZ Silva Taroucy, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M.

Ministerstvo vede a zpřístupňuje několik informačních systémů a registrů zaměřených na politiku ochrany životního prostředí. Dalším velmi důležitým článkem jsou odbory životního prostředí krajských a městských úřadů. Tyto instituce vykonávají celou řadu činností v oblasti životního prostředí a mají přímý vliv na vývoj stavu životního prostředí v regionu působnosti.

Státní správa v České republice je moderní a kompaktní soustava institucí, které mají přesně vymezenou působnost, která se nepřekrývá. Informace o činnosti institucí jsou uvedeny na jejich přehledných webových stránkách. Pro zájemce o informace je prostředí velmi uživatelsky příjemné a i pro laika srozumitelné. Zásadní je, že obsahují veškeré informace potřebné pro občany. Ministerstvo životního prostředí od roku 1994 propůjčuje tzv. ekoznačku České republiky – ekologicky šetrný výrobek. Koncem roku 2009 toto označení mělo oprávnění používat na 400 výrobců. Výrobek ekoznačením získá:

- státem garantované potvrzení vyšší užitné hodnoty na základě toho, že prošel přísnými testy prokazujícími splnění kvalitativních a ekologických požadavků
- mezinárodní uznání o výrobku doloží, že je k životnímu prostředí šetrnější než konkurenční a neoznačené výrobky
- doporučení zákazníkům od řady ekologických nevládních organizací
- zařadí se mezi prioritně nakupované zboží všemi institucemi, které používají systém zelených zakázek

Je tedy na každém z nás, jaký výrobek si jako zákazníci koupíme, či kterou službu použijeme. Ekoznačka by měla být jasným signálem pro spotřebitele, že takto oceněný produkt by měl být ten, který bude favorizován. Toto rozhodnutí závisí na každém jedinci, neboť svoboda rozhodování je jednou ze základních lidských svobod. Rozhodující je postoj každého jednotlivce, ale i skupiny k ekologii.

3.3. Nestátní ekologické instituce

V České republice působí celá řada ekologických institucí, které činnost vyvíjejí nezávisle na státu. Nestátní ekologické instituce zaměřují svoji pozornost na velmi široké spektrum otázek, propojených ekologickými problémy, s častým přesahem do dalších problémových oblastí, nejčastěji se jedná o dodržování a ochranu lidských práv, což je samozřejmě téma velmi příbuzné. Poměrně často, veřejností i některými médii, jsou označovány nestátní instituce jako neziskové. Označení nezisková může být zavádějící, neboť neziskové organizace zřizuje i stát prostřednictvím svých institucí. Činnost těchto institucí je upravena v našem právním řádu těmito zákony:

- občanské sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb.
- obecně prospěšná společnost podle zákona č. 248/1995 Sb.,
- nadace a nadační fondy podle zákona č. 227/1997 Sb.
- církevní právnická osoba podle zákona č. 3/2002 Sb.

Před rokem 1989 v tehdejší Československu působily dlouhodobě v oblasti ekologie dvě instituce, které fungují do dnešních dní. Jedná se o Hnutí Brontosaurus a Český svaz ochránců přírody. Těsně před listopadem 1989 vzniklo několik občanských aktivit zaměřených na ekologická témata, ale zaregistrovány byly v roce 1990. Jedním z nich je občanské sdružení Děti Země. Sdružení je široce veřejnosti známé pořádáním ankety Ropák roku. Na svých webových stránkách o sobě uvádějí: „Nejsme malé děti - bezbranné a naivní. Jsme si dobře vědomi možností, které se naskýtají pro účinnou ochranu životního prostředí a přírody. Zcela v souladu s demokratickými principy a zásadami nenásilí dokážeme, a nadále hodláme, účinně bránit zbytečnému ničení naší přírody, zvláště v případech, kdy základní práva občanů na zdravé a čisté prostředí musejí ustoupit nejasným zájmům politicko-ekonomickým. Jsme přesvědčeni, že člověk dokáže žít dlouhodobě v souladu s přírodou, aniž by se musel vracet do jeskyní a svítit si tam loučemi, jak je nám a jiným podobným sdružením často podsouváno.“³⁷ Tuto informaci, kterou o sobě Děti Země publikují,

³⁷ Zdroj: www.detizeme.cz

lze s jistými „kosmetickými“ úpravami aplikovat jako motto pro většinu nestátních ekologických institucí.

Velká část nestátních ekologických institucí je sdružena v asociaci Zelený kruh. V rámci této asociace se členské nestátní organizace shodly a jako závazný přijaly v roce 2005 Etický kodex. Tento kodex je dokumentem, který řeší oblasti poslání ekologických institucí, hodnoty, financování a dodržování dokumentu.

Z řady nestátních ekologických institucí se vyjímá občanské sdružení Ekologický právní servis, které bylo založeno v roce 1995. Toto sdružení se charakterizuje: „EPS je nevládní, nezisková a nepolitická organizace právníků, hájící práva občanů a životního prostředí v České republice od roku 1995 právní cestou. Ovlivňujeme připravovanou legislativu, právníckou komunitu a studenty práv směrem k ochraně veřejných zájmů, zejména životního prostředí a lidských práv. Poskytujeme občanům bezplatnou právní pomoc. Prosazujeme odpovědnost klíčových společenských subjektů za následky jejich jednání.“³⁸

Problémem v činnosti všech nestátních institucí může být jistá živelnost v jejich zakládání, nekoordinovanosti činnosti, ale i ve fluktuaci členů. Instituce se v horším případě štěpí tím, že část členů si založí nové sdružení, v lepším případě členové přecházejí k jiným sdružením. Mnohdy jsou nestátní ekologické instituce pro širokou neodbornou veřejnost nečitelné, často nejsou chápány aktivity. Aktivity za účelem ochrany životního prostředí jsou vnímány jako „proti rozvojové“, zejména pokud se týkají určitého regionu a jsou na ně zacíleny činnosti nestátních institucí nepocházející z daného regionu. Činnost těchto institucí je nezastupitelná a bezesporu prospěšná pro celou společnost.

3.4. Mimoškolní ekologické vzdělávání

Pro řešení, ale i předcházení ekologických problémů současné společnosti je nezbytná výchova. Tato je zaměřena jak do školních institucí, tak do mimoškolních aktivit. Důležitá je provázanost těchto aktivit a příjemcem těchto by měla být celá populace. Nejen tedy děti a mládež, ale i dospělí a senioři, neboť tito v rodinách přímo ovlivňují postoje dospívající generace. Zejména s ohledem na vývoj naší společnosti, který lze rozdělit na období před listopadem a po listopadu 1989, nelze vynechat z cílové skupiny dospělou generaci, která až na výjimky nemá základní informace

³⁸ Zdroj: www.eps.cz

z doby školní výchovy. Zde je příležitost pro uplatnění ekologické výchovy v celoživotním vzdělávání.

Ekologická výchova, vzdělávání a osvěta - EVVO - se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách - zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, § 16.

V České republice je široká nabídka ekologického mimoškolního vzdělávání. Kromě jednotlivých nestátních ekologických institucí, které se v rámci své činnosti na vzdělávání zaměřují, je velmi významná činnost Ministerstva životního prostředí České republiky, které je hlavním garantem a koordinátorem environmentálního vzdělávání a osvěty. „Environmentální vzdělávání je především nezbytným nástrojem v procesu celoživotního učení. Jeho přínosy jsou získané znalosti včetně nejnovějších poznatků výzkumu a vědy, nových legislativních norem, metod práce s veřejností, a nebo s konkrétními cílovými skupinami, aplikace znalostí a využívání zkušeností v odborné, profesní i soukromé sféře. Hlavním úkolem výchovy je systematické působení na mladou generaci (včetně dětí předškolního věku) za účelem přijetí hodnot a jednání nezbytného pro ochranu a péči o životní prostředí. Úkoly osvěty jsou zejména v rovině informativní a jsou zaměřené na dospělou populaci a obecně na veřejnost.“³⁹ Zásadním dokumentem je Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, který byl přijat v listopadu 2000.

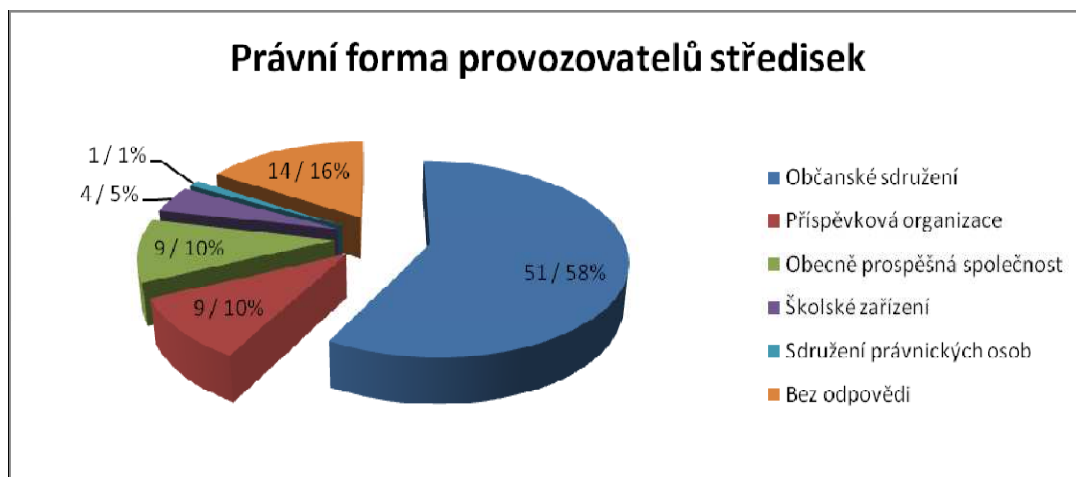
V roce 2009 byla na základě zadání Ministerstva životního prostředí České republiky vytvořena studie: Analýza stavu environmentálních vzdělávacích center.⁴⁰

Z této studie, zejména ve vztahu k aktuálnosti vybírám několik zjištěných údajů:

V ČR působí minimálně 150 subjektů poskytujících služby EVVO kontaktní formou a pro definovanou specifickou cílovou skupinu, z toho přes 20 nebylo podchyceno v dosavadních datových zdrojích. U minimálně 88 subjektů jde o jejich převažující (hlavní) činnost a poskytují ji alespoň v rozsahu 100 hodin ročně. Dalších 63 subjektů poskytuje EVVO v menším rozsahu nebo jako jednu z více činností, z toho 21 subjektů poskytujících EVVO bylo identifikováno nově.

³⁹ Zdroj: www.mzp.cz/cz/environmentalni_vzdelavani_poradenstvi

⁴⁰ Zdroj: www.mzp.cz/cz/analyza_stavu_vzdelavacich_center

Více než polovinu středisek provozují občanská sdružení, škála dalších provozovatelů je však rozmanitá. Jasná dominance občanských sdružení souvisí s dlouhodobým vývojem nabídky a poskytování služeb EVVO v ČR, které byly tradičně iniciovány a rozvíjeny těmito právními subjekty ještě v době, kdy neexistovala forma obecně prospěšné společnosti. Navíc právní forma občanského sdružení je z hlediska administrativní náročnosti dosud nejjednodušším rámcem pro realizaci neziskových aktivit a získávání dotačních prostředků. Ochota některých orgánů veřejné správy (krajů a měst) systematicky podporovat EVVO v uplynulých nejméně 10 – 15 letech pomohla rozšířit spektrum provozovatelů o další druhy organizací – příspěvkové organizace a školské právnické osoby.

Střediska a další subjekty poskytující EVVO jsou na území ČR velmi nerovnoměrně rozložena, na značné části území nejsou služby EVVO snadno dostupné. Z hlediska krajů je největší absence středisek EVVO v Karlovarském kraji. Nejvíce středisek sídlí v krajích Jihomoravském, Královéhradeckém, Zlínském a Středočeském. Ve všech krajích kromě Prahy se však nacházejí správní obvody obcí s rozšířenou působností, kde nesídlí žádné středisko.

Zásadní postavení má sdružení středisek ekologické výchovy PAVUČINA. „Sdružení Pavučina je pro členská střediska servisní organizací zastupující společné zájmy vůči centrálním orgánům veřejné správy, informující o vývoji a změnách v oblasti ekologické výchovy a zajišťující také společnou propagaci. Členská střediska se ve své činnosti zaměřují především na realizaci výukových programů pro děti

a mládež, vzdělávací akce pro pedagogické pracovníky, mimoškolní činnost pro děti a mládež, akce pro širokou veřejnost a publikační činnost.“⁴¹

Toto sdružení bylo založeno v roce 1996, a počet členských středisek má vzrůstající tendenci:

Rok	1996	2000	2005	2009	2010
Členové	8	11	31	37	40
Pozorovatelé	4	11	8	8	8

Činnost těchto středisek není primárně zaměřena na školní nebo mimoškolní výchovu, ale je pojmána jako prolínající se. Tedy může vzájemně doplňovat jak školní, tak mimo školní aktivity. Činčera k tomuto uvádí: „K dispozici máme tři základní typy prostředí, ve kterých se může environmentální výchova odehrávat: učebna, příroda a kyberprostor. Každé z nich má své výhody i úskalí. Interiér je obvyklým prostředím školní výuky, ale i večerních aktivit v mimoškolní výchově. Přestože výzkumy ukazují, že nejdůležitější vliv na formování vztahu k životnímu prostředí má pobyt v přírodě, nabízí interiér nezanedbatelné výhody. Těmi jsou lepší podmínky pro zapojení rozumové složky, využití moderních médií a předávání informací. Výhodou outdoorových programů je přímý kontakt s přírodou. Zejména pro uvědomění si krásy světa je kontakt s přírodou zcela nezbytný, nabízí se ale i jako prostor pro aktivity směřující k pochopení vzájemné provázanosti, spolupráce, vlastní hodnoty živých tvorů. Výhodou kyberprostoru je možnost překonat v komunikaci a získávání informací limity reálného světa. Vhodně využit, umožňuje internet účinně cvičit kritické myšlení, samostatně vyhledávat informace diskutovat se vzdálenými účastníky.“⁴² Horká vymezuje etapy výchovy k životnímu prostředí takto:

- I. Výchova vztahu k přírodě – příroda, vztah k živé přírodě, rostlinám a živočichům, jejich význam pro člověka, poznávání.
- II. Výchova k ochraně přírody – ochrana přírody, ochrana živé přírody před člověkem, zachování neporušené přírody, heslo „Poznej a chraň“.
- III. Výchova k čistému prostředí – znečištění v prostředí, nepříznivé dopady průmyslové činnosti na živou přírodu.
- IV. Výchova k péči o životní prostředí – životní prostředí, vztah k životnímu prostředí, ekologická (environmentální) výchova.

⁴¹ Zdroj: www.pavucina-sev.cz

⁴² Činčera, J., Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno, Paido 2007, str.60

- V. Výchova pro trvale udržitelný rozvoj- trvale udržitelný rozvoj, „Mysli globálně, jednej lokálně“, ekosociální teorie vzdělávání, ekosociální kompetence, globální výchova.⁴³

Mimoškolní vzdělávání je velmi důležitou součástí environmentální výchovy. Některé metody a prostředky jsou vhodnější pro mimoškolní aktivity, některé naopak jsou vhodné pro školy. Pro kvalitu výchovy je nezbytné zajistit patřičnou koordinaci všech výukových programů, tak aby byly efektivní. To znamená, že je důležitá komunikace všech subjektů na této výchově se podílejících. Toto v oblasti školství řeší metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (Č. j. 16745/2008 – 22, ze dne 27. října 2008)⁴⁴, kde je ukotvena možnost zřídit koordinátora pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu. Existuje dostatek kvalitních vzdělávacích programů,

3.5. Dílčí závěr

Instituce, jejichž primární činností je ekologie a navazující disciplíny jsou poměrně mladé, ale snad právě proto velmi progresivní. Mezinárodní a celosvětové instituce prosazují ekologické zájmy v globálním měřítku, koordinují tisíce projektů, mají své regionální pracoviště, a v neposlední řadě přímo iniciují, či se podílejí na přípravě a průběhu vrcholných jednání. Výsledkem těchto jednání je celosvětová diskuse nad současnými ekologickými problémy světa a přijímání významných dokumentů.

V České republice je struktura státních institucí rozdělena dle kompetencí, podložena právními normami. Vrcholným státním orgánem je Ministerstvo životního prostředí, které koordinuje ekologické aktivity a zastupuje stát v těchto otázkách na mezinárodní úrovni. V posledních 20-ti letech vzrůstá neustále počet nestátních institucí. Tyto doplňují činnost státních institucí, a mají nezastupitelnou úlohu v demokratickém systému naší zemi. Poukazují na ekologické problémy a navrhují jejich řešení. Podílejí se významnou měrou na vzdělávání širokého spektra obyvatelstva. U těchto institucí chybí vyšší stupeň koordinace činnosti, která se často překrývá. Významné instituce jsou sdružené v asociaci Zelený kruh, v rámci kterého

⁴³ Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století. Brno, Masarykova univerzita 2005, 1. vydání, str.97

⁴⁴ Zdroj: www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-environmentalniho-vzdelavani-vychovy

byl přijat Etický kodex. Nekoordinovanost může mít za následek nedostatek finančních prostředků, které tyto instituce z valné části přijímají od dobrovolných dárců.

Významnou roli nestátní instituce mají na poli informovanosti a výchovy veřejnosti. Akce a kampaně těchto institucí vzbuzují široký zájem veřejnosti. Součástí těchto aktivit jsou i některé kontroverzní činnosti, které nejsou vždy pozitivně vnímány celou veřejností. Výstižně tuto situaci komentuje Jan Keller: „Pokud bych měl tedy na úvod jednou větou charakterizovat, čím jsou mi ekologičtí aktivisté nesympatičtí a proč jim nedůvěřuji, tak bych nejspíše řekl, že je to pro jejich děsivý amatérismus, se kterým se vyjadřují k velmi složitým věcem, a dále pro naprostou neschopnost odhadnout míru odporu vůči tomu kterému dílu či záležitosti, kterou by měli zvažovat především proto, že často vůbec nenabízejí žádnou rozumnou alternativu.“⁴⁵

Zásadně pozitivní vliv má vzdělávání, které tyto instituce v některých případech zajišťují. Zde je bezpochyby větší prostor, či spíše nutnost vyšší spolupráce se školními zařízeními.

Praktická část

4.1. Cíl průzkumu

Svůj průzkum jsem zaměřil na dospívající generaci – studenty středních škol v různých regionech naší země. Cílem je zjistit, zda-li je dospívající mládež dostatečně vzdělávána ve školách a jaký vliv na její postoje má zaměření školy kterou navštěvují a region ve kterém dospívají. Druhým cílem je ověření aktuálního stavu postojů k etickému jednání v ekologických institucích. Ekologické instituce jsou subjekty, které mají na chování celé společnosti, a zejména dospívající generace významný vliv. Ekologické instituce mohou být vnímány jako „vyslanci“ celé populace při řešení ekologických problémů.

Ve svém průzkumu jsem si předsevzal zmapovat aktuální situaci ve školní výchově a postoje studentů k ekologickým problémům, a návaznost výchovy na uplatnění etických otázek v institucích, jejichž posláním je ochrana životního prostředí.

⁴⁵ Zdroj: www.darius.cz/jankeller/cl20.html

Při přípravě průzkumu jsem vycházel z následujících předpokladů – hypotéz:

- I. *Ekologická témata nejsou v současné době součástí výchovy ve středním školství.*
- II. *Etické jednání v ekologických aktivitách je dospívající generací podporováno.*
- III. *Postoje dospívající generace jsou determinovány prostředím, ve kterém žijí a jakou školu studují.*
- IV. *V rámci ekologických institucí není věnována dostatečná pozornost etickým otázkám.*

4.2. Charakteristika vybraných cílových skupin

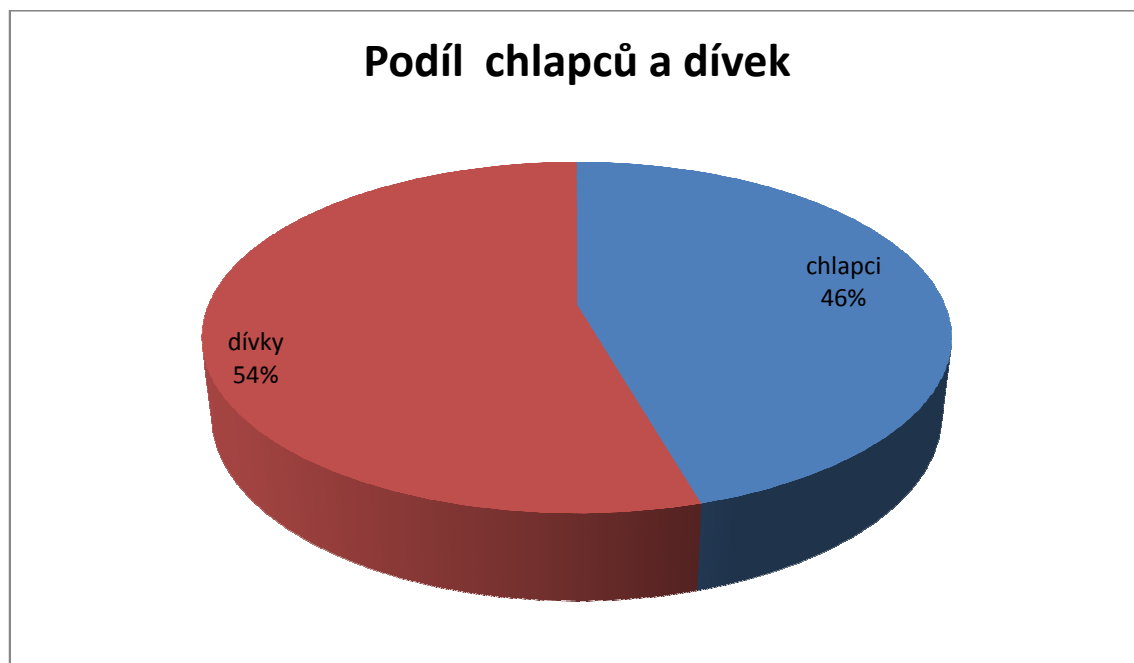
Vybrané skupiny byly záměrně vybrány dle hypotéz. První, větší skupinu jsem rozdělil do tří podskupin. Jedná se o studenty druhého ročníku střední školy. Na všech středních školách jsem o součinnost při vyplnění dotazníku požádal vedení školy. Každá cílová podskupina se skládá z třiceti studentů, všichni dotazník anonymně vyplnili a vrátili.

- I. Podskupina: studenti EKO Gymnázia Praha (Nad Vodovodem 460/81, 10800 Praha 10, www.ekogymnazium.cz). Gymnázium je soukromá střední škola, která nabízí moderní jazykovou přípravu angličtiny, ruštiny a němčiny, ucelené všeobecné vzdělání, a to jak v humanitním, tak i přírodovědném směru, se zaměřením na ekologii a životní prostředí. EKO gymnázium má statut přidružené školy UNESCO, je fakultní školou Přírodovědecké fakulty a Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Region Hlavního města Prahy je jednou z nejvíce ekologicky postižených oblastí naší republiky a potýká se s mnoha problémy, zejména nadměrnou dopravou. Doprava je zásadním znečišťovatelem životního prostředí. Prahu protínají prakticky všechny důležité dopravní tepny naší republiky. Nekonečný počet kamionů, ale i osobních vozidel a autobusů nemá možnost volby, než protnout průjezdem město se všemi důsledky. Citelně chybí městský okruh, který se částečně staví. Proti různým variantám předkládanými příslušnými úřady protestují občanská sdružení, a tím důležitou stavbu prodlužují.
- II. Podskupina: studenti Gymnázia Olomouc- Hejčín (Tomkova 45, 77900 Olomouc, www.gytool.cz). Zřizovatelem je Olomoucký kraj, gymnázium patří jak do počtu studentů, tak i počtu tříd k největším v České republice. Drtivá

většina studentů pokračuje dále ve studiu vysoké školy. Město Olomouc je krajským městem, co do počtu obyvatel lze označit jako větší. Region nebyl zatížen výraznými ekologickými problémy (ve srovnání např. s Prahou, či Ostravou). Tranzitní doprava, která město dlouhodobě zatěžovala průjezdem přes hustě obydlené části města (obdobně jako Praha) poblíž historického centra, byla před několika málo lety odvedena na nově postavený obchvat.

- III. Podskupina: studenti Středního odborného učiliště Sedlčany (Petra Bezruče 364, 26480 Sedlčany, www.sou.sedlcany.cz). Na tomto učilišti je možné studovat čtyřletý učební obor s maturitou, tříletý učební obor a dvouleté nástavbové studium. Portfoliem učiliště jsou obory zaměřené na lesnictví, zemědělství a služby, tedy profese v daném regionu významně na trhu práce zastoupené. Sedlčany jsou osmitisícovým městem ležícím v překrásné, nezdevastované krajině, přibližně 60 kilometrů jižně od Prahy. Doprava město zatěžuje minimálně, prakticky jediná významnější komunikace se centru i hustě obydleným částem města vyhýbá. Oblast Sedlčanska má v blízké budoucnosti protnout plánovaná dálnice z Prahy do Českých Budějovic. Se Sedlčanskem přímo sousedí oblast Posázaví, kde jsou protesty obyvatelstva proti výstavbě velmi silné. (Pozn. oblast dopravy pro srovnání regionů byla vybrána záměrně, neboť vystihuje ekologické problémy těchto regionů nejvýstižněji).

Graf číslo 1

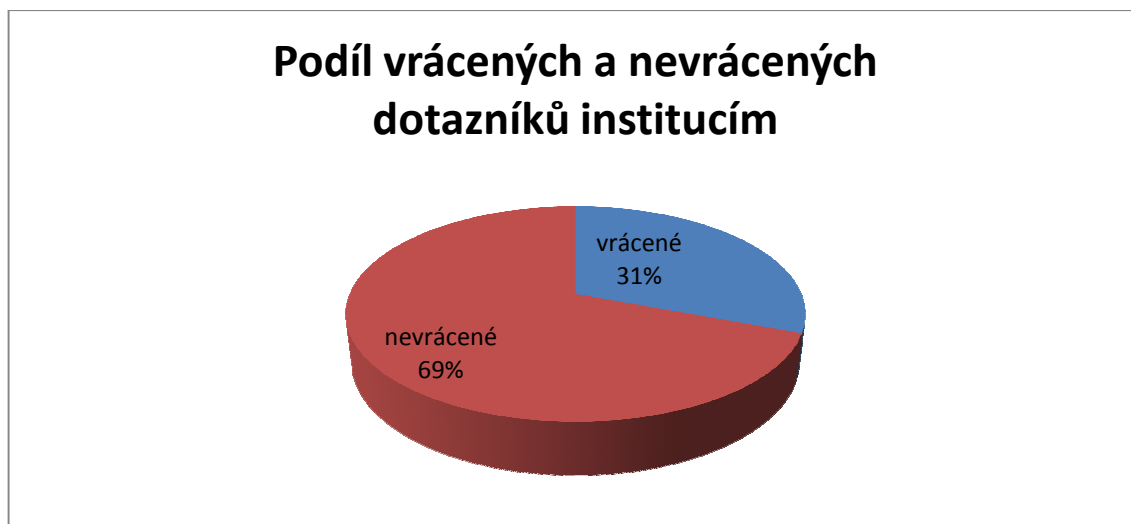
Druhou vybranou cílovou skupinou jsou ekologické instituce, státní i nestátní. Mým prvotním záměrem bylo provedení průzkumu metodou kvalitativní, strukturovaný rozhovor. Považoval jsem provedení celého průzkumu kombinací kvantitativní a kvalitativní metodou za přínosné. Chtěl jsem si ověřit, zda-li jsem schopen v praxi aplikovat různé metody se kterými jsem se seznámil v průběhu studia. Strukturovaný rozhovor jsem považoval za vhodný vzhledem k poměrně malému výzkumnému vzorku. Ovšem po ověření ochoty jednotlivých institucí na průzkumu touto metodou jsem od této upustil, a rozhodl se, i s ohledem na odezvy z institucí pro metodu kvantitativní formou dotazníku. O součinnost jsem záměrně požádal ekologické instituce, u kterých jsem předpokládal zájem se na průzkumu podílet. Jedná se o instituce státní, instituce nestátní. Instituce, které můžeme označit jako regionální, celostátní i mezinárodní. Jedná se o tyto:

- Ředitelství České inspekce životního prostředí
- Státní fond životního prostředí
- Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
- Český svaz ochránců přírody
- Ekologický právní servis
- Hnutí Brontosaurus
- Hnutí Duha
- Jihočeské matky
- Arnika
- Bioinstitut
- Calla – sdružení pro záchranu prostředí
- Děti Země
- Greenpeace Česká republika

Z celkem 13 odeslaných žádostí o zodpovězení otázek se vrátily pouze čtyři s vypracovanými odpověďmi. Shodně po dvou jsou zastoupeny státní a nestátní instituce. Z jedné nestátní instituce přišla odpověď, kterou zde cituji: *„Dobry den, dekujeme za zpravu od Vas. Vetsinu nasi prace vykonavaji dobrovolnici a jako neziskova organizace nemame nanesesti financni prostredky na to, abychom zaplatili zamestnance, který by vyřizoval podobné žádosti o vyplnění různých dotazníků, kterých nám chodí poměrně velké množství. Není tedy v našich personálních ani časových*

možnostech dotazník vyplnit vzhledem k tomu, že se primárně potřebujeme zabývat naším posláním, kterým je ochrana přírody, krajiny a životního prostředí. V případě Vašeho zájmu o podporu našeho sdružení doporučuji k návštěvě webovou stránku.....“

Graf číslo 2

4.3. Metoda průzkumu

Při přípravě průzkumu jsem plánoval kombinaci použití metod kvalitativních a kvantitativních. Připravil jsem dotazník (viz. příloha č.1) pro větší skupinu respondentů – studentů (metoda kvantitativní), a to zejména s ohledem na plánovaný počet. Úvod dotazníku obsahuje informace: kdo jsem, proč se na studenta obracím, maximální čas potřebný k vyplnění, informaci že dotazník budou také vyplňovat vrstevníci v různých městech, ujištění že se jedná o anonymní dotazník a poděkování. Dotazník obsahuje položku s faktografickým údajem (pohlaví) a položky, které měly přinést informaci o tom, jak studenti smýšlejí, jednají, apod. Výzkumné otázky byly formulovány jako uzavřené, (nabízely dvě nebo více alternativních odpovědí; respondent měl odpověď, která odpovídala jeho názoru, postoji atd. zakroužkovat). Srozumitelnost dotazníku pro studenty jsem po sestavení ověřil na malém vzorku studentů gymnázia v Benešově. Po pozitivní reakci byly dotazníky distribuovány k vybraným respondentům. Jednalo se o typy otázek:

1. Je životní prostředí ohroženo činností člověka?
2. Z jakých zdrojů čerpáš informace k ekologii a ochraně životního prostředí převážně?
3. Poskytuje škola dostatek informací, aktivit k ekologickým tématům a ochraně životního prostředí?
4. Jsi ochotný/ochotná ve svém volném čase pomáhat životnímu prostředí, např. čištěním řeky v obci?
5. Je správné prosazovat ochranu životního prostředí i za cenu porušení norem chování/zákonů, např. nelegálním vstupem na neveřejný pozemek?

Pro menší skupinu respondentů - státní a nestátní instituce, jsem připravil strukturovaný rozhovor (metoda kvalitativní). Na základě výsledků ověřování proveditelnosti této metody jsem původní záměr přehodnotil a použil dotazník (viz příloha č.2), jako nástroj pro instituce přijatelnější. Úvod dotazníku poskytl respondentovi o mé osobě a důvodu zaslání dotazníku, informaci o cílech průzkumu a samozřejmě poděkování. Výzkumné otázky byly formulovány jako otevřené. Jednalo se o typy otázek:

1. Je vaše instituce otevřena pro všechny zájemce o podíl na činnosti, nebo provádíte výběr, např. formou rozhovoru nebo vyhodnocením dotazníku, a jaká jsou hlavní kritéria?
2. Věnujete pozornost při přijímání nových členů, pracovníků jejich profesní minulosti, včetně dosaženému vzdělání, pokud ano jakým způsobem?
3. V případě porušení zákonných norem v souvislosti s činností členů, pracovníků jakým způsobem je toto řešeno, a případně jakým způsobem jsou informováni ostatní?
4. Má vaše organizace vypracovaný etický kodex? Pokud ano, prosím o jeho zaslání.
5. Věnuje se vaše organizace výchovným programům pro mládež, jakým?
6. Připravujete nějaké aktivity směřující k etickému chování při ochraně životního prostředí, jaké?

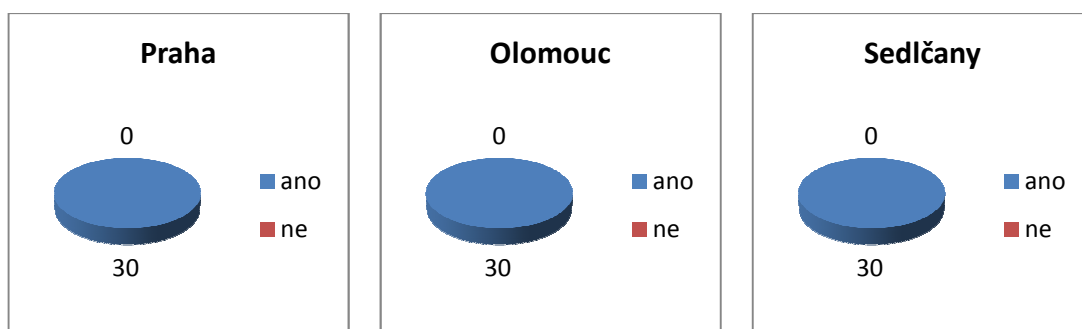
4.4. Vyhodnocení dotazníků

Vyhodnocení dotazníků pro přehlednost rozdělím dle cílových skupin respondentů. Jako první skupinu vyhodnotím studenty ze tří škol dislokovaných v různých regionech České republiky. Celkem je vyhodnocováno 90 dotazníků, 30 respondentů z každé školy.

První otázka byla směřována na srozumitelnost a pochopení pojmů ekologie a ochrana životního prostředí pro studenty. Smyslem této jednoduché otázky bylo ověření ochoty pravdivě odpovídat.

Víš co je ekologie, ochrana životního prostředí?

Graf číslo 3

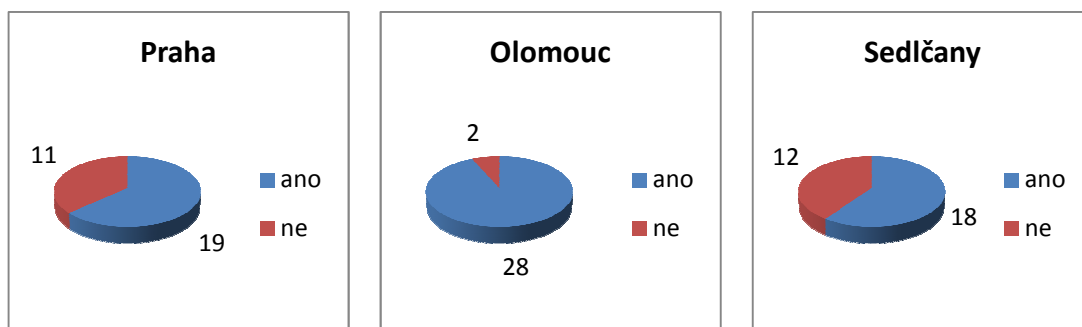

Všichni respondenti, odpověděli ano. Tedy, že rozumí pojmům ekologie a ochrana životního prostředí. Pokud by byl výsledek jiný, lze usuzovat, že odpovědi NE jsou nepravdivé a i odpovědi na další otázky neodpovídají pravdivým názorům. U studenta střední školy nepředpokládám, že by nerozuměl těmito pojmům, které jsou často frekventované a notoricky známé v celé populaci.

Cílem druhé otázky je zjištění osobního postoje k dané problematice. Současná dospívající generace má nepřeborné možnosti ve výběru svých zájmů.

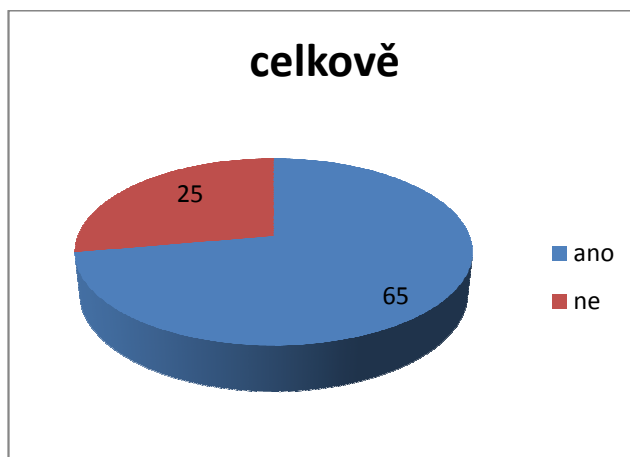
Zajímá tě problematika ekologie a ochrana životního prostředí?

Graf číslo 4

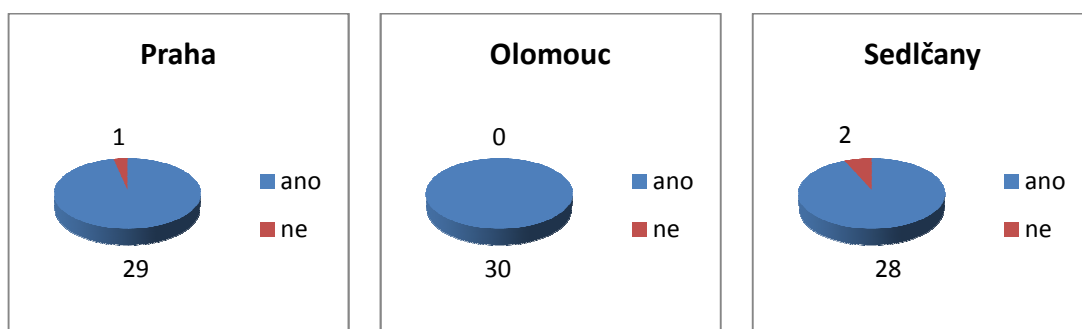
Výsledek odpovědí na otázku ekologie a ochrana životního prostředí mě zajímá, ukazuje rozdílné osobní postoje respondentů dle regionu, ve kterém žijí. Je překvapující podíl negativních postojů studentů z ekologicky zaměřeného gymnázia v Praze, tedy regionu, který je ekologickými problémy zatížen nejvíce. Postoj studentů z Prahy a Sedlčan je prakticky totožný, studenti z Olomouce mají v drtivé většině o daný problém zájem. Celkově jsou postoje rozloženy takto:

Graf číslo 5

V současné době se vedou diskuse o vlivu člověka na životní prostředí. Zejména v České republice ze strany některých významných politiků zaznívají silná prohlášení, že člověk není příčinou klimatických změn a taková tvrzení nejsou vědecky podložena. Těmto názorům nahrávají i informace, které pronikly do médií o falzifikaci některých vědeckých měření potvrzujících ovlivňování změn klimatu člověkem.

Graf číslo 6

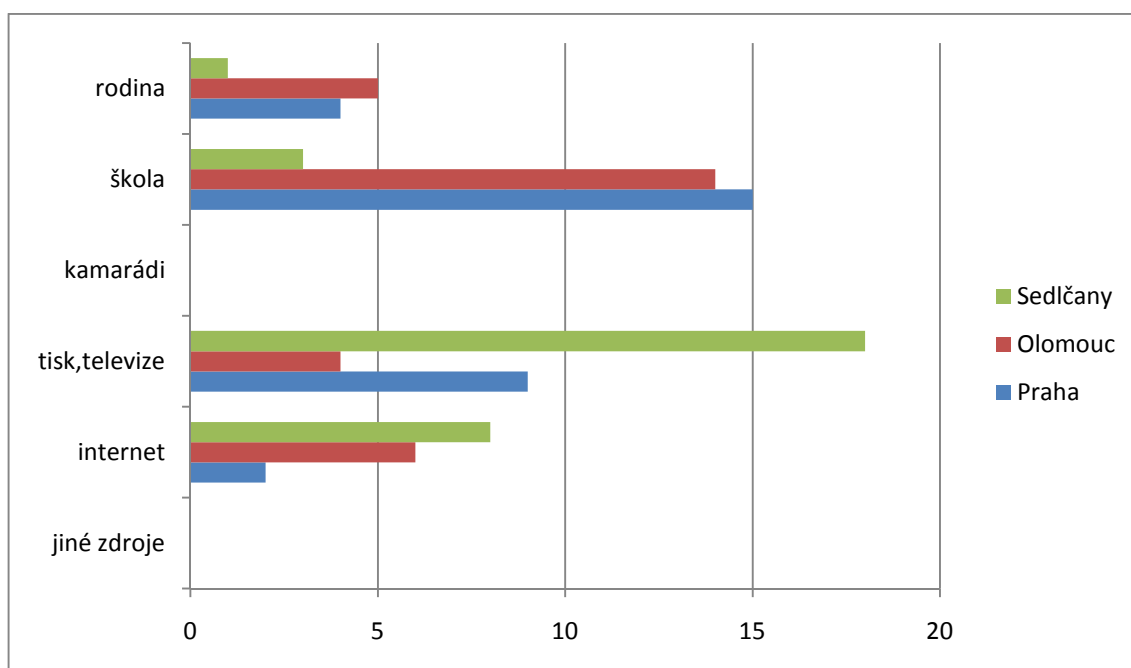

Jak reagovala většina studentů na otázku: *Je životní prostředí ohroženo činností člověka?* Většina odpověděla ano. Na dospívající generaci nemají názory politiků zásadní vliv. Zajímavé by bylo tuto otázku položit i starším generacím, u kterých

se předpokládá vyšší zájem o veřejné dění, a jak jsou tyto generace názory politiků ovlivněny.

Je tedy na místě zjistit, odkud čerpají studenti informace. O této generaci se někdy hovoří jako o kybernetických dětech nebo dětech internetu. Na zjištění informačních zdrojů, využívaných studenty je zaměřena další otázka. *Z jakých zdrojů čerpáš informace k ekologii a ochraně životního prostředí převážně?*

Graf číslo 7

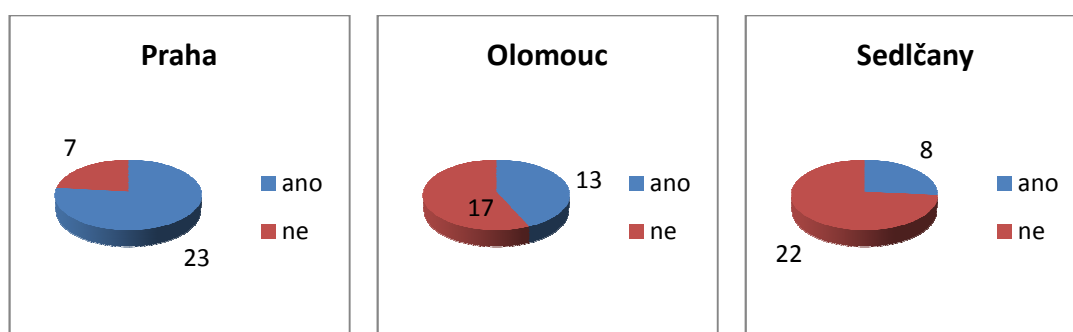

Z výše uvedeného grafu vyplývá několik informací:

- Jako zdroj informací k ekologii a ochraně životního prostředí nejčastěji shodně uvedli respondenti školu 35% a tisk s televizí 35% – tedy celých 70%.
- Jako zdroj kamaráda nebo jiný neuvedl žádný respondent.
- Internet označilo za zdroj informací 19% respondentů.
- Rodinu uvedlo 11% respondentů.
- Projevily se značné rozdíly mezi regiony, přičemž Praha a Olomouc vykazují mezi sebou menší rozdíly, Sedlčany pak podstatné rozdíly ve srovnání s dalšími.
- Ve větších aglomeracích (Olomouc a Praha) je hlavním zdrojem informací škola, u Sedlčan dominuje tisk a televize.
- V informacích od rodiny se opět shodují regiony Praha a Olomouc, v Sedlčanech rodinu jako zdroj uvedl pouze jeden respondent.

Tyto rozdílné informace mohou plynout ze zaměření školy. V Praze se jedná o studenty gymnázia se zaměřením na ekologii a tímto spojená témata. V Olomouci a Sedlčanech nejsou školy primárně na tuto oblast zaměřeny. Přesto odpovědi jsou podobné v regionech Praha a Olomouc, tedy velkých aglomeracích. To, že jako zdroj nejsou uvedeni kamarádi, ani jiné zdroje signalizuje, že mezi mládeží není vedena na téma ekologie diskuse. Škola byla identifikována za jeden ze dvou hlavních informačních zdrojů. Vyhodnotím následující otázky, které se výuky přímo týkají. *Poskytuje škola dostatek informací, aktivit k ekologickým tématům a ochraně životního prostředí?*

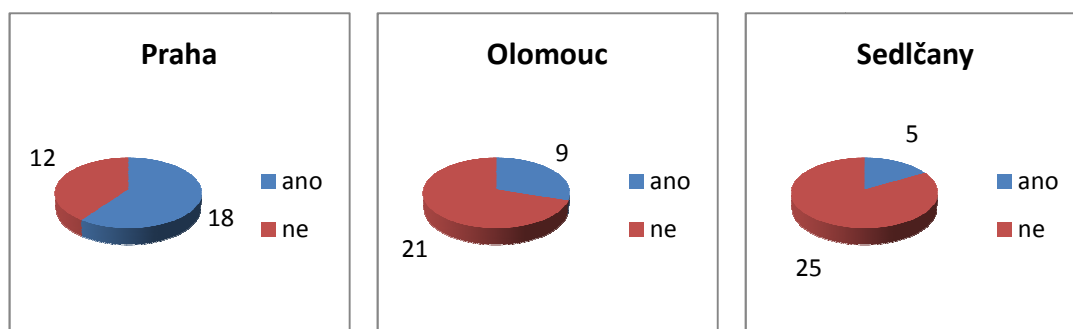
Graf číslo 8

Vyhodnocením odpovědí respondentů na činnosti škol poukazuje na rozdílný jejich přístup. Jestliže 72 % respondentů uvedlo, že ekologické problémy je zajímají, tak nespokojenost s dostatkem informací a aktivit, které škola v oblasti poskytuje, projevilo v Sedlčanech 73% studentů, v Olomouci 57% a v Praze 23%. S touto problematikou školní výuky úzce souvisí další dvě otázky.

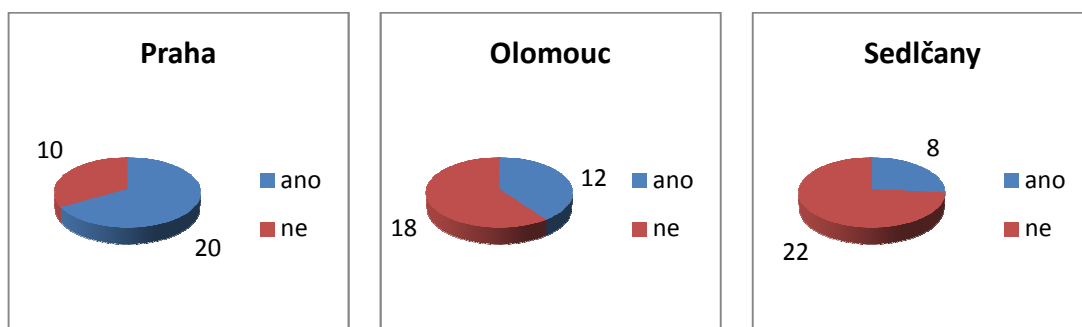
Obsahují učebnice dostatek informací k ekologii a ochraně životního prostředí?

Graf číslo 9

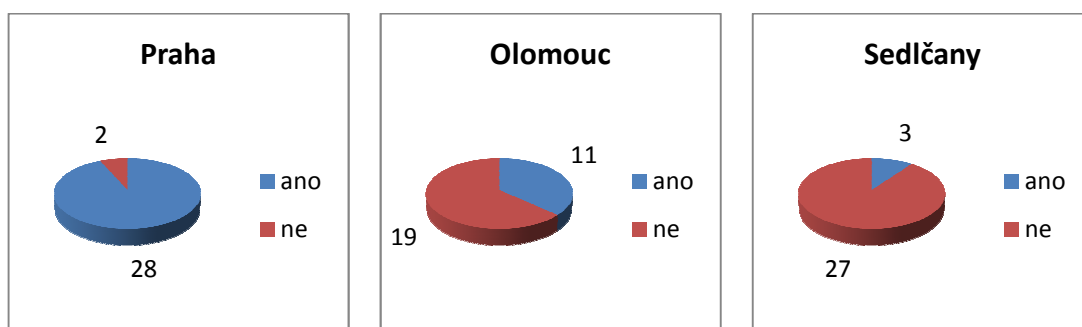
Je v rámci výuky věnován ekologii a ochraně životního prostředí dostatek pozornosti?

Graf číslo 10

Odpovědi na dvě výše položené otázky se v základním směru shodují. S kvalitou učebnic, ale i dostatkem pozornosti věnované v rámci výuky ekologii a ochraně životního prostředí vyjádřilo ano nejvíce studentů z Prahy. Na druhé straně jsou pak studenti ze Sedlčan. Uprostřed množiny těchto názorů jsou pak studenti z Olomouce. Tento trend se projevoval i u odpovědí na předchozí otázky. Mohu však již zkonstatovat, že vliv na výuku má zaměření školy a region, ve kterém se škola nachází. Školy se dotýká i následující otázka, byť je zaměřena na školou organizovanou mimoškolní činnost. *Organizuje škola i mimo běžnou výuku činnost k ochraně životního prostředí, například formou aktivit jako sběr odpadu, atd.?*

Graf číslo 11

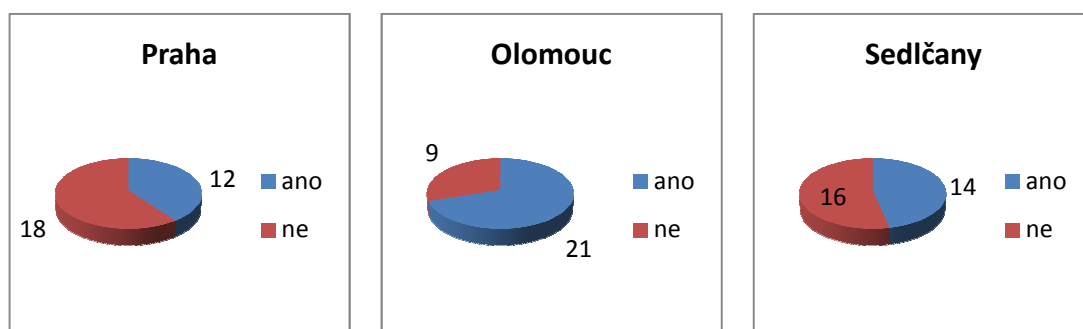

Mimoškolní činnost je důležitá z hlediska výchovy k etickým postojům. Studenti si uvědomují, že ne všechny činnosti jsou vždy direktivně řízeny. Nepochybně mají vliv na postoje dospívající generace. Takto si může vštípit poznání, že ne každá prospěšná činnost musí být ohodnocena, např. finančně. Současná doba a společnost je často a právem etiketována jako konzumní. Jedná se o stav, kdy něco je za něco, hodnoty se měří finančními nebo materiálními veličinami a úspěšnost se poměřuje dle tučnosti konta, okázalosti domu a velikostí automobilu. V také společnosti nemá ochrana

životního prostředí příliš mnoho šancí. Aby se tento stav dále neprohluboval má svůj díl odpovědnosti i škola. Z tohoto hlediska je nejúspěšnější škola v Praze, kde kladně odpovědělo na otázku mimoškolních aktivit školou organizovaných 93% respondentů, v Olomouci bylo 37% respondentů a v Sedlčanech to bylo 10%.

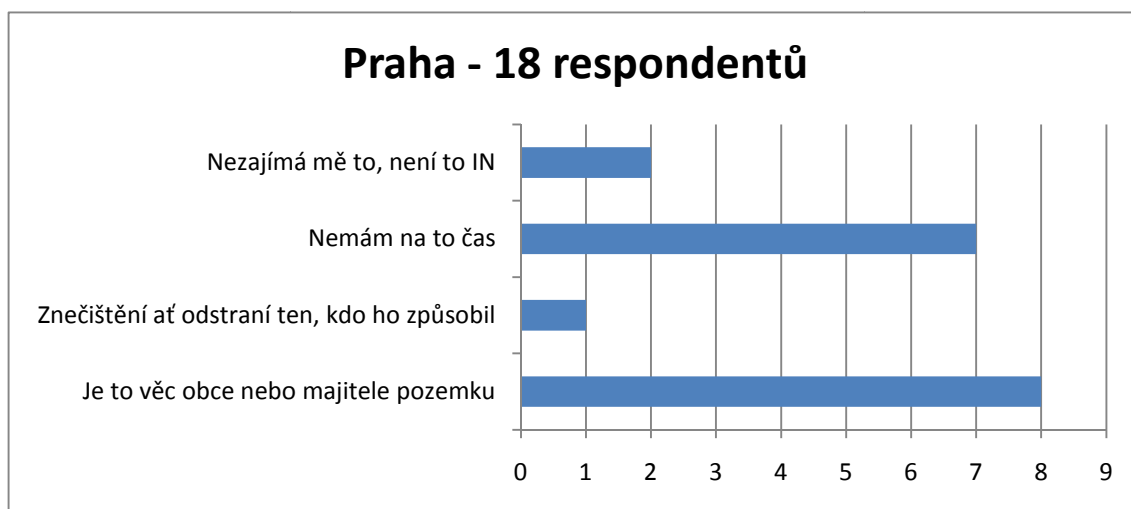
Další otázka průzkumu souvisí přímo s morálními hodnotami postoji studentů. *Jsi ochotný/ochotná ve svém volném čase pomáhat životnímu prostředí, např. čištěním řeky v obci?*

Graf číslo 12

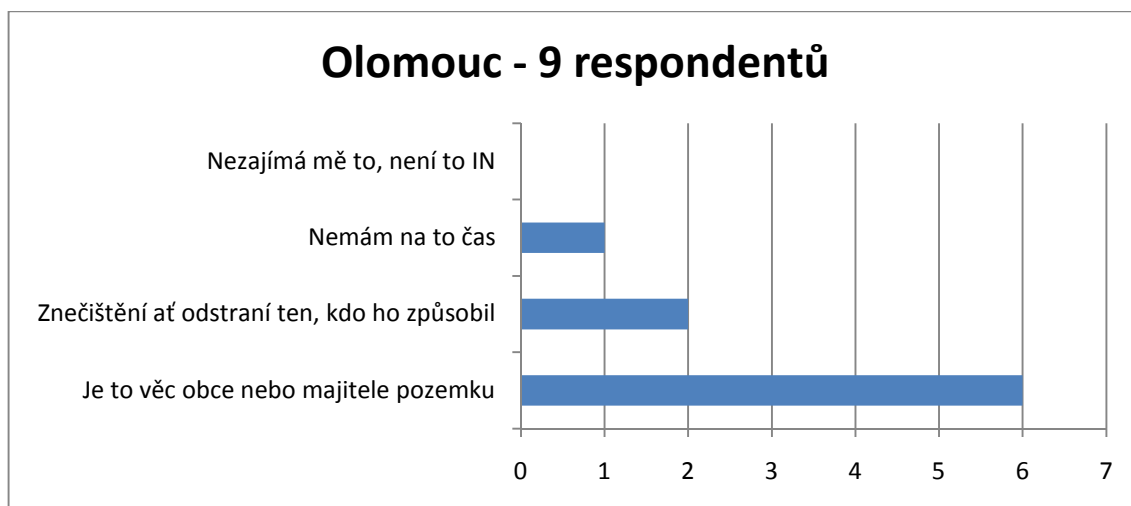

Nejvyšší ochota respondentů pomáhat životnímu prostředí je v Olomouci 70%, významně nižší pak v Sedlčanech 47% a ještě nižší, byť ne významně v Praze 40%. Tyto postoje mohou být významně ovlivněny několika faktory. Přístup a výchova k morálnímu jednání – odpovědnosti všech za životní prostředí a vztahem, který se lidově nazývá vztah k rodné hroudě. Ten je zcela jistě vyšší v Sedlčanech a Olomouci, kdežto metropole Praha žije tzv. anonymním způsobem života. Sousedé se neznají, lidské vazby nejsou navázány vůbec nebo minimálně. To jsou aspekty, které přístup ovlivňují. Respondenti, kteří odpověděli negativně ne, se vyjadřovali k důvodu svého postoje takto:

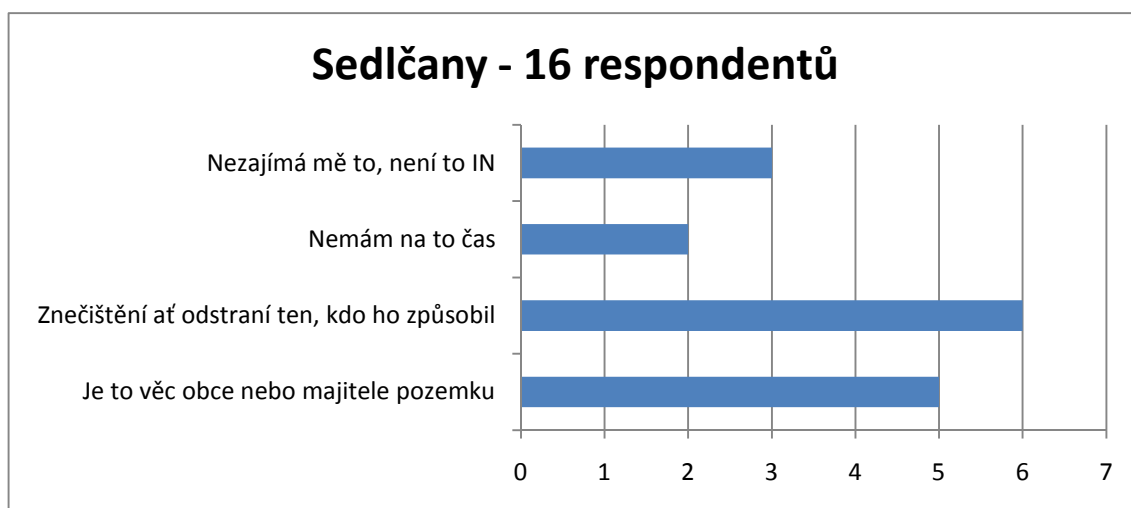
Graf číslo 13

Graf číslo 14

Graf číslo 15

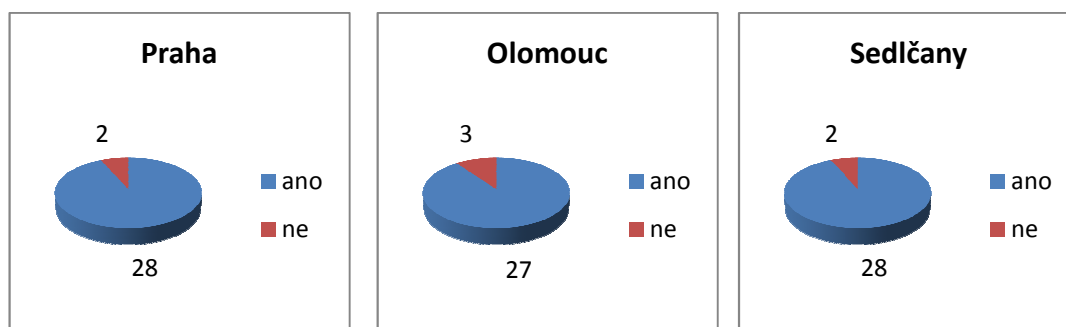
Z odpovědí lze vyvodit tyto závěry:

- Ve všech regionech považují studenti nápravu ekologických škod za problém, a činní odpovědného majitele pozemku nebo obci. Tento názor drtivě vítězí v Olomouci, v Praze a Sedlčanech tomuto názoru sekunduje nebo mírně předstihl jiný názor.
- V Praze je druhým nejčastějším důvodem neochoty pomáhat životnímu prostředí nedostatek volného času. Praha, jako metropole nabízí mnohem větší vyžití v rámci volného času mládeže kulturní, sportovní, atd. Tato skutečnost by neměla být ale vnímána jako omluva, zejména u studentů ekologicky zaměřené střední školy.

- Jedna z nabízených odpovědí – nezajímá mě to, není to IN, nebyla ani jednou využita v Olomouci, 2x v Praze a 3x v Sedlčanech. Odpověď ovlivňuje nepochybně životní styl, jaký jedinec - student vyznává: rocker, emo, metrosexuál, atd...
- Názor aby znečištění odstranil ten, kdo jej způsobil, a je tedy primárně odpovědný (odpověď kterou jsem od respondentů nejčastěji očekával) označilo v Sedčanech 31 %, v Olomouci 22 %, v Praze 6% respondentů.

V květnu 2007 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění Akademie věd České republiky výzkum – Ekologické chování Čechů.⁴⁶ V rámci tohoto výzkumu uvedlo 78 % občanů starších 15 let, že třídí odpad vždy nebo často. Respondenti z mého průzkumu odpovídali na otázku: *Třídíš odpad, jako jsou použité baterie, použité plastové obaly?*

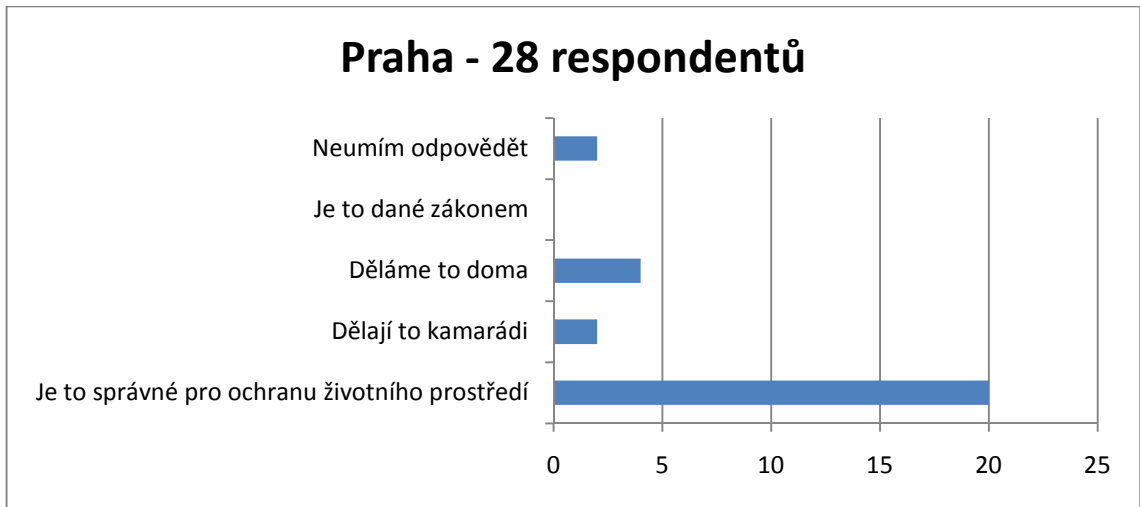
Graf číslo 16

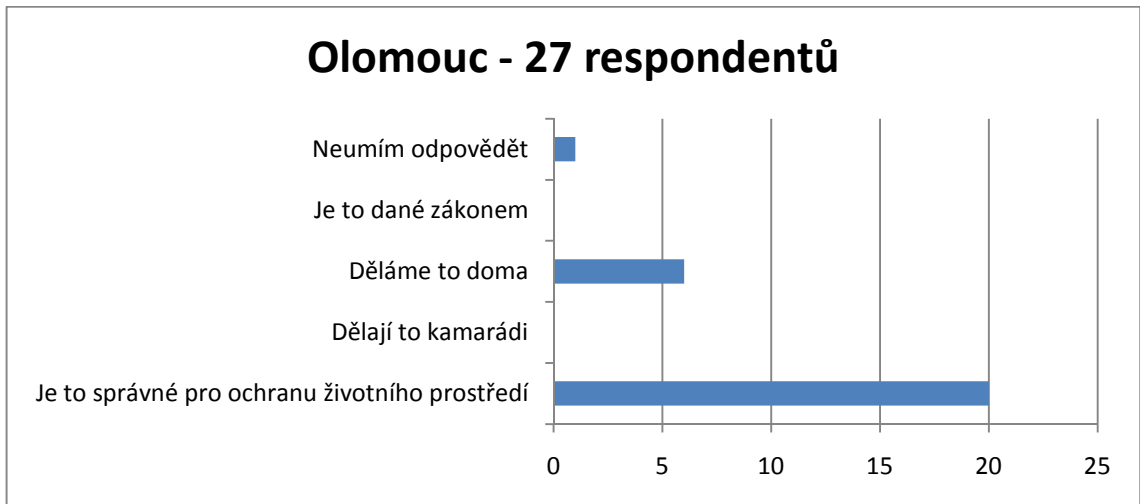
Kladně na otázku odpovědělo 92 % studentů, přičemž mezi jednotlivými regiony není prakticky rozdíl. Nelze porovnat výzkum CVVM s mým průzkumem, ale v hrubých rysech lze identifikovat, že dospívající generace má k ekologii a zejména třídění odpadů vřelejší vztah. Důležité je identifikovat proč tak činní, co je podnětem takového jednání. Na toto odpovídalo 83 respondentů, tedy ti, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně.

⁴⁶ Zdroj: www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100703s_Oe70627.pdf

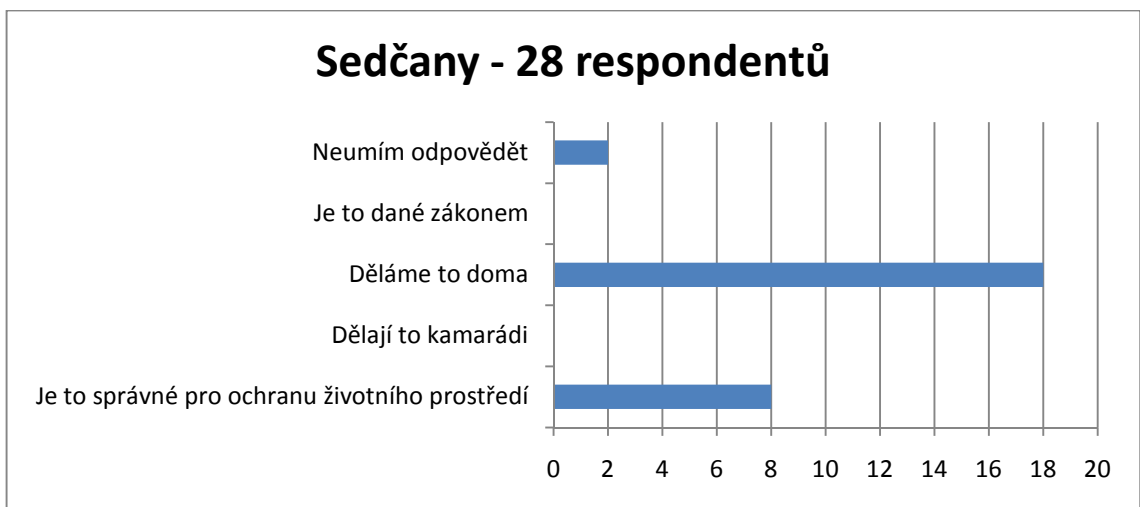
Graf číslo 17

Graf číslo 18

Graf číslo 19

Ze všech 83 respondentů odpovědělo, že třídí odpad z důvodu:

- Je to správné pro ochranu životního prostředí - 58%
- Děláme to doma - 34%
- Dělají to kamarádi - 2 %
- Neumím odpovědět - 6 %
- Je to dané zákonem - 0 %

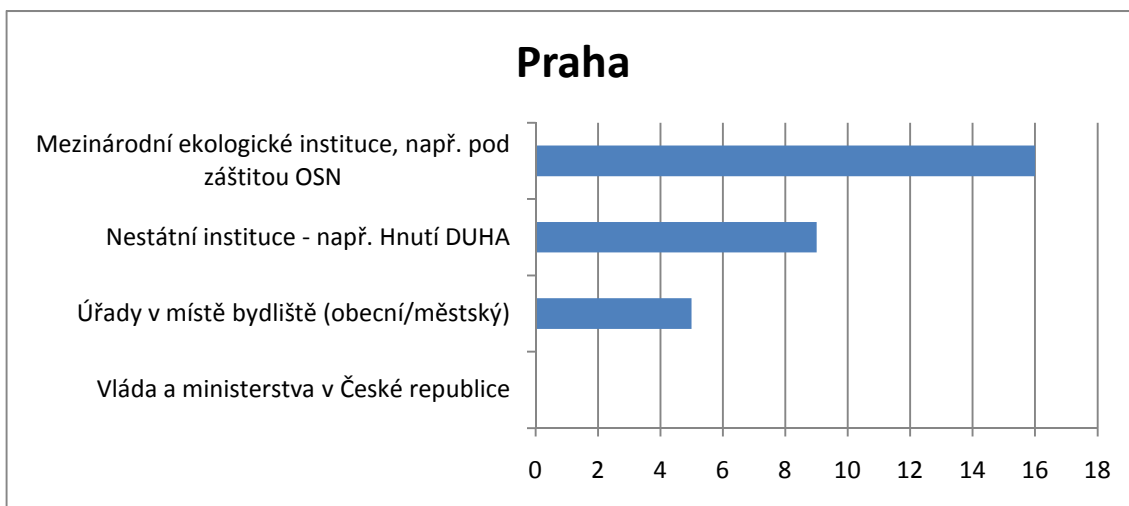
Více jak polovina respondentů uvedla, že třídění odpadu je správné pro ochranu životního prostředí, což je velmi pozitivní zjištění. Lze oprávněně usuzovat, že studenti si uvědomují důležitost tohoto jednání. Třetina pak uvedla, že důvodem je vliv rodiny, domácího prostředí. Zjištění je nesporně zajímavé, neboť ukazuje na vliv rodiny při formování postojů a chování mladého člověka. Rozdílné důvody jsou však z hlediska regionálního. Studenti z Prahy a Olomouce vykazují s malými odchylkami stejné postoje, tedy že třídění odpadu je správné pro životní prostředí, naproti tomu studenti ze Sedlčan jsou daleko více determinováni vlivem domácího prostředí. Zde je vhodné poukázat na odpovědi v předchozích otázkách:

- *Z jakých zdrojů čerpáš informace k ekologii a ochraně životního prostředí převážně?*
- *Poskytuje škola dostatek informací, aktivit k ekologickým tématům a ochraně životního prostředí?*
- *Obsahují učebnice dostatek informací k ekologii a ochraně životního prostředí?*
- *Organizuje škola i mimo běžnou výuku činnost k ochraně životního prostředí, například formou aktivit jako sběr odpadu, atd.?*

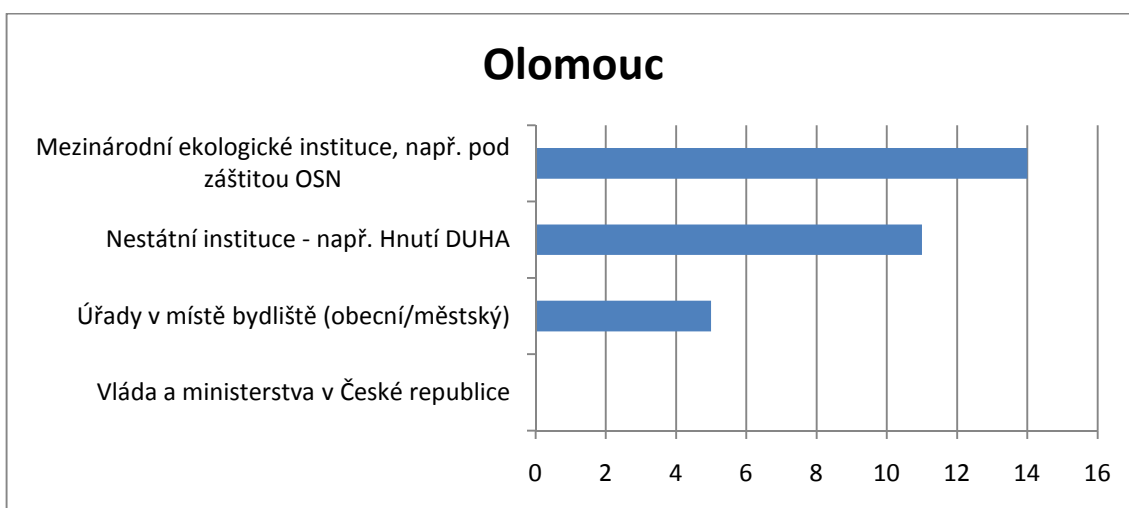
Na všechny tyto otázky byl největší podíl záporných odpovědí právě ze Sedlčan. Lze se důvodně domnívat, že vliv školy na postoje a chování dospívající generace je zásadní. Pozitivní je ale i zjištění, že pokud škola v oblasti ekologie neplní své poslání (pozn.: toto není mé tvrzení- že škola se nevěnuje tomuto tématu, ale vycházím z průzkumu u studentů), tak jsou přebírány studenty modely chování z rodinného prostředí. Považuji toto zjištění za velmi důležité, neboť výchovné prostředí ve škole a rodinně přináší podstatně méně rizikových faktorů ve srovnání s vlivem na vývoj z prostředí kamarádů a jiných sociálních skupin, pokud tyto nejsou cíleně vytvářeny a podporovány pedagogickými pracovníky, nebo alespoň dospělými odpovědnými osobami, které zamezí možnému vzniku negativních vlivů na vývoj mládeže.

Za účelem zjištění názoru studentů, které instituce jsou nejlépe tímto segmentem obyvatelstva vnímány, byla do dotazníku začleněna i následující otázka: *Které instituce ochraně životního prostředí v České republice nejvíce pomáhají?*

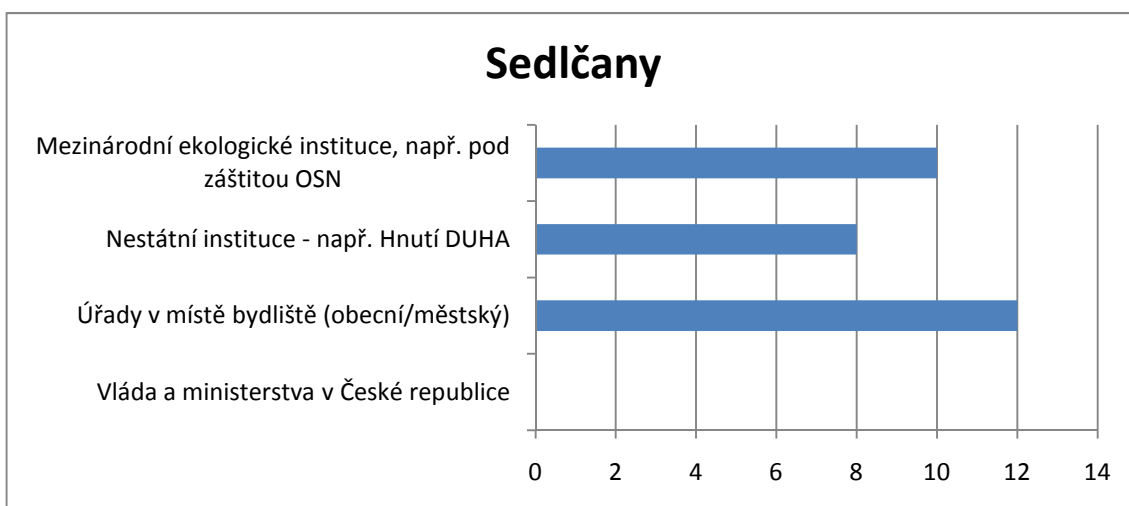
Graf číslo 20

Graf číslo 21

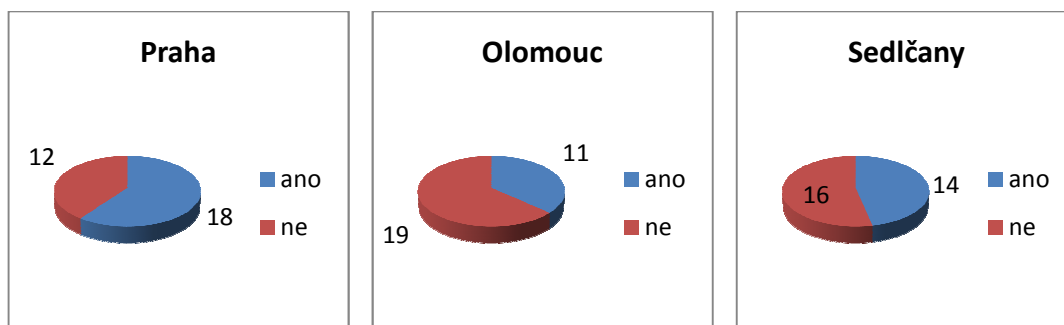
Graf číslo 22

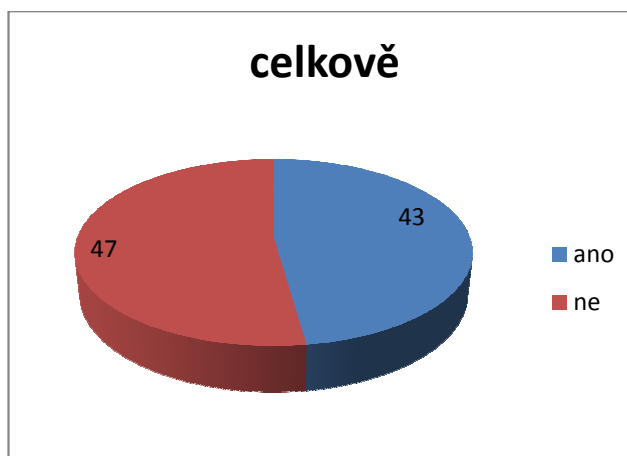
Důvěra studentů v instituce působících v ekologii kopíruje postoj celé populace, kdy v mnoha průzkumech veřejného mínění nejsou vnímány jako důvěryhodné zejména ústřední orgány státní správy. Tyto úřady neoznačil ani jeden z respondentů jako instituce napomáhající ochraně životního prostředí v České republice. Tato skutečnost by měla vést čelné představitele našeho státu k hlubokému zamyšlení. Postoje v Praze a Olomouci jsou prakticky totožné, jako nejprospěšnější byly označeny mezinárodní instituce, následují nestátní ekologické instituce v České republice a s obdobným odstupem jsou úřady v místě bydliště. V Sedlčanech byl jako nejprospěšnější označen úřad ve městě, těsně následován mezinárodními institucemi a nestátními ekologickými institucemi v České republice. Zde může významnou roli hrát velikost města, kdy městský úřad je „blízko“ obyvatelům a většina obyvatel zná svého starostu a úředníky osobně, což není možné ve velkých aglomeracích jako je Olomouc a Praha.

Cílem poslední otázky je zjištění postojů studentů k ekologickým problémům z hlediska etického. *Je správné prosazovat ochranu životního prostředí i za cenu porušení norem chování/zákonů, např. nelegálním vstupem na neveřejný pozemek?*

Graf číslo 23

Graf číslo 24

Postoje respondentů k této otázce jsou z celkového pohledu vyrovnané. Radikálnější, tedy k porušování norem přístupnější jsou studenti z Prahy, naopak nejméně podporují tuto činnost v Olomouci.

Druhá část průzkumu v rámci mé diplomové práce byla věnována státním a nestátním ekologickým institucím, které působí v České republice. Jak jsem již uvedl v kapitole 4.2. Charakteristika vybraných cílových skupin, nepodařilo se získat vyplněné dotazníky od plánovaného výběru cílové skupiny – instituce, a proto považuji následující praktickou část jako doplňkovou. „ Při výzkumu není jen otázkou správně zvolit jednotky výběrového souboru, ale i určit jeho rozsah. Otázkou je, jak velký má být výběrový soubor. Rozsah výběrového souboru určuje jeho kvalitu. Zajímavý je vztah mezi velikostí výběrového souboru a vlastnostmi základního souboru. Všeobecně platí, že čím je rozsah výběrového souboru větší, tím je vyšší pravděpodobnost, že bude dobře reprezentovat základní soubor.“⁴⁷

Vyhodnocován bude jeden dotazník, který obsahuje devět otevřených otázek. Vzhledem k malému počtu odpovědí jsou odpovědi interpretovány v rámci každé otázky. Pro přehlednost budou respondenti níže uváděni takto:

- RES.1. - Státní fond životního prostředí České republiky
- RES.2. - Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
- RES.3. - Český svaz ochránců přírody, občanské sdružení
- RES.4. - Jihočeské matky, občanské sdružení

1. Je vaše instituce otevřena pro všechny zájemce o podíl na činnosti, nebo provádíte výběr, např. formou rozhovoru nebo vyhodnocením dotazníku, a jaká jsou hlavní kritéria?

RES.1: Výběrová řízení probíhají na základě vyhlášených volných pracovních míst. Výběrové řízení probíhá 2 - 3 kolově, po sběru CV dojde k preselekcí vhodných kandidátů, kteří jsou předáni vedoucímu oddělení, ten vybere vhodné kandidáty k ústnímu pohovoru s vedoucím odboru, vedoucím oddělení a vedoucím oddělení řízení lidských zdrojů a mezd. Po absolvování ústního pohovoru dojde k vyhodnocení výběrového řízení, v kladném případě je uchazeč kontaktován a je domluven termín nástupu do zaměstnání.

RES.2: Každý uchazeč o zaměstnání v AOPK ČR musí projít výběrovým řízením přizpůsobenému konkrétní pozici. Výběrové řízení se sestává

⁴⁷ Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Brno, Paido, 2000, s. 22

z přihlášení, tj. zaslání životopisu, odborného testu (pro odborné pozice) a osobních pohovorů s uchazeči. Kritéria se liší podle jednotlivých obsazovaných pracovních pozic.

RES.3: Je otevřená pro všechny zájemce o členství.

RES.4: Občanské sdružení Jihočeské matky je nepolitické nevládní organizace, struktura a fungování organizace včetně zapojení lidí do její činnosti se řídí podle stanov. Jsme ženská organizace, našimi členkami jsou ženy, pro zájemce o naši činnost ze strany mužů pak pro ně máme kategorii čestný člen. Sdružení je otevřeno pro všechny zájemce, kteří sdílí naše myšlenky a názory a ztotožňují se s naším programem (hlavní kritéria výběru), tzn. výchova a osvěta veřejnosti v oblasti ochrany životního prostředí, prosazování principů ochrany přírody a krajiny, upozorňování na negativa rizikových technologií – hlavně jaderné energetiky, snaha o probuzení aktivního zájmu a postoje občanů v otázkách ochrany životního prostředí (včetně poradenství, jak se aktivně bránit realizaci projektů, které by mohly ohrozit životní prostředí). Pokud se někdo chce podílet na našich aktivitách, má o našem sdružení a jeho aktivitách již informace a přichází k nám s jasnou představou. Se zájemci se setkáváme osobně, dotazníkové šetření neprovádíme.

Interpretace: Státní instituce postupují transparentně, jsou vyhlašována výběrová řízení, v rámci kterých jsou na volné pozice přijímáni nejvhodnější pracovníci. U nestátních institucí není situace při přijímání svých členů zdaleka tak propracována. Jedná se občanské sdružení, která se řídí svými stanovami. Členem se může stát i osoba, která zájem o ekologii pouze předstírá a může být potencionálním rizikem. Tedy může členství zneužít pro jiné cíle, než jsou cíle instituce. Občanské sdružení Jihočeské matky je otevřeno pro plné členství pouze ženám, muž se může stát pouze čestným členem. Tato skutečnost může být pojmána jako diskriminující z hlediska genderového. Snad právě proto vzniklo občanské sdružení Jihočeští taťkové, instituce, která se prezentuje jako ekologická a prosazující jadernou energetiku. Tedy přímý rozpor se sdružením Jihočeské matky. Toto může být veřejností vnímáno jako recese a může cílům spíše uškodit.

2. *Věnujete pozornost při přijímání nových členů, pracovníků jejich profesní minulosti, včetně dosaženému vzdělání, pokud ano jakým způsobem?*

RES.1: Při přijímání nových zaměstnanců je kladen velký důraz na vysokou odbornou znalost ve svém oboru. Na některých pozicích není kladena podmínka praxe.

RES.2: Jelikož je AOPK ČR organizační složkou státu, řídí se při obsazování pracovních pozic nařízením vlády č. 564/2006, ve znění pozdějších předpisů, zejména s přihlédnutím k dosaženému vzdělání a v případě potřeby i k profesní minulosti z důvodu ochrany organizace před podezřením ze střetu zájmů.

RES.3: Ne.

RES.4: Nové členy přijímáme na základě jejich vnitřního přesvědčení a nikoli podle jejich dosaženého vzdělání či profesní minulosti. V mnoha případech se nám potvrdilo, že množství titulů před není měřítkem „moudrosti člověka“, mnohem více občas záleží na tzv. selském rozumu.

Interpretace: Státní instituce věnují velkou pozornost kvalifikaci přijímaných členů, pracovníků. Tento postup je v souladu s právními normami a dle mého názoru jednoznačně přispívá, k pozitivnímu ovlivnění široké veřejnosti jako institucí pracujících na profesionální úrovni. U občanských sdružení vzniká dojem, podpořený výše uvedenými odpověďmi, že těchto institucí nejde o „kvalitu“, ale o kvantitu, tedy o co nejvyšší počet členů. Tato skutečnost může významně ovlivnit dosažení cílů těchto institucí, a to jak pozitivně, tak negativně.

3. *Provádí se ve vaší instituci pravidelné hodnocení činnosti členů, pracovníků za určité časové období?*

RES.1: Pravidelné hodnocení se neprovádí zatím systematicky, ale na implementaci systému se pracuje.

RES.2: Formou finančních odměn v určité periodě. Jejich přiznání je třeba navrhnout, odůvodnit a poté je příslušný nadřízený pracovník může, ale nemusí schválit, nesouhlasí-li s odůvodněním.

RES.3: Členové ne, pracovníci samozřejmě

RES.4: Dobrovolnou práci našich členů nijak formalizovaně pravidelně nehodnotíme. Kromě členů má naše sdružení také 3 zaměstnankyně, kteří pracují v rámci ročních projektů, plnění těchto projektů se dokládá závěrečnými zprávami a vyúčtováním na konci kalendářního roku.

Interpretace: U státních institucí lze chybějící jasný, přesný, pravidelný a pro všechny pracovníky závazný systém hodnocení vnímat jednoznačně negativně. Pokud je v jakékoli instituci, a to nejen státní, nastavený hodnotící systém, má tento nepochybně výrazný motivační faktor. V rámci moderního manažerského pojetí řízení má tento systém nezastupitelné místo a vede k vyšší výkonnosti instituce. U občanských sdružení nemusí být absence tohoto institutu negativní. Tyto jsou založeny na dobrovolnosti a zavedení tohoto nástroje může být vnímáno kontraproduktivně. O činnosti těchto institucí vypovídají výroční zprávy.

4. *Jakým způsobem jsou členové, pracovníci informováni o nových normách vztahujících se k činnosti instituce?*

RES.1: Normativní změny sledují odborní garanti, kteří následně informují specifické cílové skupiny.

RES.2: Interními sděleními zasílanými prostřednictvím vnitro organizační informační sítě a následně i osobně.

RES.3: Členové elektronicky, pracovníci ústně

RES.4: Sdružení Jihočeské matky funguje na základě stávajících stanov (jsou na našich webových stránkách). Pokud by došlo ve stanovách ke změnám, jednali by o nich členky, čestní členi a zaměstnankyně na členské schůzi.

Interpretace: Informovanost o nových normách všech členů a pracovníků je velmi důležitou součástí „firemní kultury“. Znalost norem má přímý vliv na výkonnost celé instituce a neznalost norem z daného oboru svědčí o ne příliš profesionálním přístupu institucí, což má opět významný vliv na vnímání celé instituce širokou veřejností a z toho vyplývajícím respektem a uznáním, ale i ochotou činnost těchto institucí podporovat. Z odpovědí je zřejmé, že jak státní, tak i nestátní instituce mají systém informovanosti propracovaný a fungující. A to je jednoznačně dobře.

5. *V případě porušení zákonných norem v souvislosti s činností členů, pracovníků jakým způsobem je toto řešeno, a případně jakým způsobem jsou informováni ostatní?*

RES.1: Do současné doby jsme takový případ neřešili.

RES.2: Porušení zákonných norem zaměstnancem je řešeno příslušnými nadřízenými pracovníky v souladu s platnými právními předpisy a interními předpisy. Ostatní zaměstnanci jsou informováni diferencovaně.

RES.3: Takový případ zatím nenastal. Asi by se postupovalo podle Stanov ČSOP, u pracovníků podle zákoníku práce.

RES.4: K porušení stanov do současné doby nedošlo, pokud by se tak stalo, řešilo by se toto porušení na členské schůzi.

Interpretace: Skutečnost, že k porušení norem nedošlo, je jistě pozitivní. U státních institucí by se takové jednání řešilo v souladu s předpisy, např. Zákoníkem práce. Dle mého názoru je vhodné, aby každá instituce byla na takový případ připravena a o této skutečnosti by měli být všichni členové či pracovníci informováni. Tento přístup má nezpochybnitelný preventivní dopad. Vždy je lepší řešit prevenci než následek, což je jistě ekologickým institucím známo.

6. *Má vaše organizace vypracovaný etický kodex? Pokud ano, prosím o jeho zaslání.*

RES.1: Ano, všichni zaměstnanci podepisují etický kodex při nástupu do zaměstnání. Jde o interní materiál, který zaslat nemůžeme.

RES.2: Ano, příkládám. (viz.příloha číslo 3)

RES.3: Ne

RES.4: Ne.

Interpretace: Etický kodex je důležitým dokumentem nejen dovnitř instituce, ale i vně. Vypracovaný kodex dává jasný signál, jakým způsobem je v rámci instituce vnímáno etické jednání. Pozitivní zjištění je, že obě státní instituce mají takový zpracovaný a jistě do své činnosti implementovaný. Nepochopitelné však je, že u instituce Státní fond životního prostředí České republiky je tento dokument neveřejný. Zveřejněním tohoto dokumentu se výrazným způsobem zvyšuje transparentnost instituce. Velmi zarážející je ovšem, že tento kodex nemají nestátní instituce, které poskytly odpověď. Pro občanská sdružení působící v oblasti ochrany životního prostředí by mělo být etické jednání základní normou. Jak chtějí bojovat proti těm, kteří životní prostředí drancují a poškozují? Poškozovatelé jsou obviňováni, jistě právem, z neetického nebo přímo nezákonného jednání. Zloděj křičí, chyt'te zloděje! Toto přirovnání je velmi silné. Přitom občanské sdružení Jihočeské matky je členem asociace Zelený kruh. Tato asociace již v roce 2005 přijala etický kodex ekologických organizací, který je pro všechny členy závazný. Toto zjištění budí podezření, že etický

kodex je vnímán jako nepodstatný dokument, jehož uplatnění je okrajovou záležitostí a jedná se pouze o vějičku určenou široké veřejnosti!

7. *Jaké jsou kontrolní mechanismy dodržování tohoto etického kodexu a jaké hrozí sankce za jeho porušení?*

RES.1: Každý zaměstnanec je podřízen svému přímému nadřízenému. Pokud dojde k porušení Etického kodexu, je každý případ řešen individuálně se zaměstnancem, s přímým nadřízeným a vedoucím oddělení řízení lidských zdrojů a mezd.

RES.2: Kontrolními mechanismy jsou zákoník práce a Pracovní řád AOPK ČR. Případné sankce se odrážejí ve mzdové sféře i v nefinančních tzv. benefitech.

RES.3: ----

RES.4: ----

Interpretace: Z odpovědí státních institucí je zřejmé, že etický kodex není pouze „cárem papíru“, ale skutečným dokumentem, který má významné postavení v rámci státní instituce.

8. *Věnuje se vaše organizace výchovným programům pro mládež, jakým?*

RES.1: Ano, rozvíjíme programy v oblasti environmentálního vzdělávání, udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí. Spolupracujeme s ekologickými centry a plánujeme spolupráci se středními a vysokými školami.

RES.2: Ano, AOPK ČR realizuje Koncepti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

RES.3: Ano, viz www.csop.cz

RES.4: Sdružení Jihočeské matky každoročně provádí cca 50 besed na základních, středních a některých vysokých školách na téma klady a zápory využívání jaderné energie, využívání obnovitelných zdrojů energie a úspor energie. V případě zájmu škol je navazující součástí besed vědomostní soutěž o ceny, či instalace putovní výstavy Energie pro budoucnost.

Interpretace: Velmi pozitivní zjištění! Všechny subjekty, které na dotazník odpověděly pracují aktivně v oblasti ekologického vzdělávání v širokém spektru projektů, programů a pro více cílových skupin. Také pohled do vyhledávače na informační dálnici – internet nabízí nepřehledné množství vzdělávacích programů

i od jiných subjektů. Otázkou je koordinace těchto aktivit, zda-li se nepřekrývají, ale vhodně doplňují, a zda nedochází k plýtvání sil a prostředků.

9. *Připravujete nějaké aktivity směřující k etickému chování při ochraně životního prostředí, jaké?*

RES.1: Na SFŽP ČR jsou odbory, které se přímo zabývají touto politikou - Odbor ochrany přírody a environmentálního vzdělávání a Odbor environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty.

RES.2: V rámci Koncepce EVVO a to zejména na regionálních pracovištích AOPPK ČR.

RES.3: ne

RES.4: Konkrétní aktivity nepřipravujeme, na nutnost chovat se eticky k životnímu prostředí se snažíme upozorňovat při všech našich aktivitách.

Interpretace: Státní instituce věnují etické oblasti významnou pozornost. Bohužel to samé nelze identifikovat u institucí nestátních.

4.5. Ověření pracovních hypotéz a shrnutí výsledků

Každý myslící člen lidské společnosti by se měl umět ohlédnout za svojí činností a tuto vyhodnotit. A to nejen z pohledu se pochválit, vyčíslit hodiny a další položky, ale zejména se sebekriticky ohlédnout. Sebereflexe je důležitou vlastností člověka, neboť přináší poznání o uplatnění výsledků své snahy, nejen z oblasti práce fyzické ale i psychické. Toto kritické poznání umožňuje napravit případné chyby, přijmout ponaučení pro svůj další život, práci i volný čas.

V první části průzkumu, kdy cílovou skupinou byli studenti středních škol v různých regionech, bych na metodě – kvantitativní, formou dotazníku nic neměnil. Velmi se osvědčila žádost o spolupráci u vedení škol. Zamýšlím-li se nad vhodností výběru typů škol, kdy jsem ve dvou případech zvolil gymnázium, v jednom ekologicky zaměřené a v jednom případě to bylo střední odborné učiliště. Usuzuji, že studenti z různých typů škol mají různé cíle a také studijní předpoklady. Přesto všichni budou skládat maturitní zkoušku, která však není pro všechny maturanty jednotná. S malým odstupem času bych volil raději jako třetí školu též gymnázium. Mnou provedený výběr mohl ovlivnit výsledky průzkumu, zejména ve srovnání dle jednotlivých regionů.

Při vyhodnocování dotazníků jsem mohl provedený průzkum porovnat s průzkumem provedeným jinou osobou. To by znamenalo použití stejného, nebo velmi obdobného výzkumného vzorku, stejných otázek, a porovnat proměnné. Výzkumů na toto téma je celá řada, od mnoha autorů, studenty počínaje a respektovanými institucemi konče. Nebudu zakrývat, že o tomto způsobu jsem uvažoval, nicméně ze dvou hlavních důvodů od této varianty upustil:

- a) Možnost nařknutí z plagiátorství, což je pro mne nepředstavitelné i z hlediska etického. Vždyť etické otázky jsou významnou součástí mé diplomové práce.
- b) Použití výzkumu, který byl již jednou proveden, a mnou aktualizován, je pro mne též nepředstavitelné. Hlavním důvodem, proč jsem se rozhodl studovat vysokou školu je nabytí nové vědomosti a naučit se je aplikovat v praxi. Diplomová práce je první zkouškou jak si ověřit zda byl tento cíl splněn. A nejlepší cestou je pracovat samostatně a využít vlastních znalostí, představ a názorů .

Druhá část průzkumu, kterou jsem zaměřil na ekologicky zaměřené státní a nestátní instituce mi přinesla několik negativních poznatků. Záměrem bylo tuto praktickou část prozkoumat kvalitativní metodou - strukturovaný rozhovor. Každý den jednám s různými lidmi, z různých společenských vrstev i ze zahraničí. Přímý kontakt s lidmi je pro mne velmi důležitý, přináší mnohé poznatky. Naproti tomu komunikace elektronickou cestou je velmi neosobní, bez přímého kontaktu a dle mého názoru člověka neobohacuje o sekundární informace, které byt' nevědomky přijímáme neverbální komunikací. Přesto elektronický kontakt neztracuji. Přináší nebývalé, před mnoha lety nemyslitelné možnosti. A svět se samozřejmě vyvíjí a moderní technologie zvláště. Zvolil jsem tedy jinou cestu k získání informací od institucí. Záměrně jsem zvolil otázky otevřené, neboť jsem předpokládal, že zejména nestátní ekologické instituce budou prezentovat svoji činnost, filozofii a názory. Je pravdou, že jsem neprovedl sondáž, tak jako u dotazníku pro studenty. Nepokládal jsem to za důležité, protože otázky byly jednoduché a srozumitelné. Další můj předpoklad, který se nenaplnil, bylo očekávání návratu většího množství vyplněných dotazníků. Toto jsem předpokládal z důvodu možnosti rozšíření myšlenek ekologických institucí, tedy vlastně takovou jejich prezentaci- reklamu. I proto jsem postojem subjektů velmi zklamán. U státních institucí mohla být využita možnost, kterou dává Zákon o svobodném přístupu k informacím č.106/1999Sb. U nestátních institucí však neznám

podobný postup, a proto jsem jej neaplikoval. Předpokládám, že pokud by podobný dotazník zaslala uznávaná autorita fyzická nebo právníká, byla by jistě úspěšnější. Toto je ale neověřená teorie a proto zpět k praktickým výsledkům průzkumu.

I. Hypotéza: Ekologická témata nejsou v současné době součástí výchovy ve středním školství.

Tato hypotéza se **nepotvrdila**. 35% všech respondentů odpovědělo, že informace k ekologii a ochraně životního prostředí čerpají převážně od školy. Stejný počet respondentů na stejnou otázku odpověděl, že informace k tématu čerpá převážně z tisku a televize. 19% čerpá z internetu a 11% od rodiny. Z jiného zdroje převážně nečerpá nikdo. V teoretické části se věnuji v kapitole 2.4 učebnicím ekologie. Tyto jsou na velmi dobré úrovni. Zajímavé jsou i odborné texty pro pedagogické pracovníky, které jsou velmi dobře zpracovány. V této souvislosti nelze opomenout mimoškolní vzdělávání, které se vzájemně doplňuje a je podporované i ze strany ústředních orgánů státní správy.

II. Etické jednání v ekologických aktivitách je dospívající generací podporováno.

Tato hypotéza se **potvrdila**. 92% studentů třídí odpad, z toho 58% z důvodu, že je to správné pro ochranu životního prostředí. Většina studentů je ochotna ve svém volném čase pomáhat životnímu prostředí a mírná většina neprosazuje ochranu životního prostředí za cenu porušení norem. A to přesto, že mladá generace je ve svých názorech celkově radikálnější.

III. Postoje dospívající generace jsou determinovány prostředím, ve kterém žijí a jakou školu studují.

Tato hypotéza se bezesbytku **ověřila**. Průzkum na třech školách v různých regionech prokázal rozdílné postoje mezi těmito skupinami. Jedná se rozdílné postoje v různých otázkách. Tyto postoje jsou ovlivněny zejména prostředím, ve kterém vyrůstají, ekologickou zátěží těchto regionů i dalšími faktory.

IV. V rámci ekologických institucí není věnována dostatečná pozornost etickým otázkám.

U této hypotézy si nedovolím vyjádřit jednoznačný soud, ve smyslu potvrzení či opačném. U státních ekologických institucí se přikláním k názoru, že etickým

otázkám je věnována pozornost dostatečná, u nestátních institucí je etika proklamována, ovšem při bližším pohledu je toto tvrzení přinejmenším značně problematické.

Závěr

Cílem mé práce bylo analyzovat aktuální stav ekologických problémů současného světa s akcentem na ekologickou etiku a její uplatnění v ekologických institucích a v systému vzdělávání dospívající generace.

V teoretické části, která se skládá ze tří kapitol, jsem naznačil historický vývoj nejen u nás, ale i v zahraničí z pohledu norem ochrany životního prostředí, rozdílnému vývoji k ekologickým přístupům ze strany státních i nestátních institucí. Vývoj v této oblasti byl jednoznačně ovlivněn politickým uspořádáním světa, kdy diktatury ekologická témata odstavily až někam na konec svého zájmu. Není se co divit, vždyť ekologické přístupy přinášejí mnohé otazníky, podněcují myšlení o souvislostech a další, pro vládnoucí třídu s pomocí síly nepříjemné situace. Ekologie a souvislosti jako etika vedou člověka k hlubokému zamyšlení, poznání. Není to jen o čistotě vodstva, ovzduší, ale o poznání krás celé přírody. Jde o vnímání, rozvíjení poznání co je krásné v celém spektru lidských zájmů. Ten kdo pozná a chrání přírodu, má vnitřní zábrany škodit i druhému člověku, a to nejen činy, ale i slovem a naopak.

Druhá teoretická kapitola je věnována odborným textům uznávaných autorů. Jedná se o texty složité pro laika a jejich pochopení vyžaduje hlubší studium. Často odkazují na autory, kteří již dávno nejsou mezi námi, ale jejich tvrzení jsou platná i dnes. Etické chování bylo, je a bude předmětem mnoha diskusí na různých fórech. Vědci počínaje, přes širokou veřejnost až po debaty mezi přáteli. Etické chování by mělo být samozřejmostí ve všech oborech lidského zájmu. Řešení těchto otázek přináší nejen konkrétní výsledky jak se ten či onen chová, ale především učí člověka kriticky myslet. A myšlení dělá člověka člověkem. Nelze očekávat, že odborné texty o ekologii a etice se stanou široce rozšířené a vyhledávané právě pro svoji náročnost. Aby se náročnost nejen těchto, ale i dalších odborných textů nestala překážkou rozšíření, je nezbytné se základy těchto vědních disciplín seznamovat i nové, nastupující generace. Vždyť to je budoucnost lidstva. V ekologii jsou položeny dobré základy. Učebnice jsou přehledné, pro mládež zajímavé, záleží tedy na rodině a škole, ale i na nás, všech dospělých jak budou děti vnímat naše chování a jaké vzorce si do svého budoucího života převezmou a budou uplatňovat.

Třetí kapitola je věnována institucím, které se zabývají ekologickou činností. Mé dosavadní názory studiem v rámci přípravy a průběhu vypracování diplomové práce vzaly za své. Obrazně řečeno, svět se pro mě otočil naruby. Pod vlivem médií jsem žil v představě, že jediné instituce, které pro životní prostředí efektivně pracují, jsou ty nestátní. Ty, které často protestují a zastávají se občanů. Dnes, kdy jsem načerpal mnoho informací, sděluji, že můj názor je opačný. Omlouvám se státu a jeho pracovníkům za mé dosavadní názory pramenící z neznalosti. Za názory, které jsem slepě přebíral, aniž bych si je ověřoval. Stát má jasnou koncepci podloženou příslušnými dokumenty. Činnost a působnost státních institucí se nepřekrývá, zahrnuje veškeré oblasti, které se ekologie ať přímo či nepřímo dotýkají a přitom se nepřerývají. Jistě by se našly i negativa, ale pozitiva převažují. Cíle jsou reálné s ohledem realitu každodenního života, projekty jsou evaluovány. Naproti tomu část institucí nestátních, vnímaných jako ekologické působí naprosto nekoordinovaně. Jak chtějí dosáhnout svých, jistě oprávněných cílů, pokud nespolupracují. Některé instituce v zájmu svých „vyšších“ cílů, v honbě za co nejvyšší popularitou neváhají porušit nejen etická pravidla, ale i zákonné normy. Spokojí se veřejnost s tvrzením, že pokud tyto nelegální a samozřejmě neetické aktivity nebudou provádět, nebudou mít místo v médiích? Záměrně teď použiji velmi silné srovnání s důrazným upozorněním, že srovnávám ne cíle, ale prostředky. Vždyť teroristé neváhají zásadním způsobem zasáhnout do života nevinných lidí jen proto, aby se dostali na titulní stránky novin a mohli rozšiřovat svoji ideologii. Ten kdo nemá pádné argumenty k prosazování zájmů, často sáhne po metodách za etickými hranicemi. Je však otázkou kde tyto hranice jsou, kdo je určuje? Proto potřebujeme spoluobčany vzdělané a myslící (nejen na svůj prospěch).

Praktická část práce mi přinesla mnohá poznání a věřím, že nejen pro mne. Doufám, že se najde někdo, kdo se tématu zhostí lépe než já (tím myslím část průzkumu věnovanému institucím), a někdo, kdo v budoucnu ověří výsledky průzkumu na školách mezi studenty. Jsem přesvědčen, že pro životní prostředí a pro nás všechny výsledky budou ještě příznivější.

Resumé

Diplomová práce „Ekologická etika a její uplatnění v ekologických institucích“ se zabývá historicko-teoretickými východisky ekologické problematiky v průběhu času v České republice a zahraničí, analyzuje odborné texty k danému tématu včetně

učebnic, přístupy k ekologii a etice v institucích jak státních, tak nestátních s akcentem na analýzu vzdělávání dospívající generace na středních školách.

V první kapitole – *Historicko-teoretická východiska ekologické problematiky* – se zabývá historickým vývojem norem ochrany životního prostředí v České republice a zahraničí. Dále pojednává o přístupech k ekologii v České republice a zahraničí a změnám v přístupech ekologických institucí.

Ve druhé kapitole – *Analýza odborných textů* – jsou podrobeny analýze texty s tematikou etika a ekologie autorů světových tak domácích. Poukazuje na kořeny názorů a identifikuje aktuální proudy ekologické etice. V závěru kapitoly jsou analyzovány aktuální učebnice ekologie a odborné publikace, které jsou určeny pro environmentální výchovu, zejména pro pedagogické pracovníky nejen ve školství.

Třetí kapitola – *Ekologické instituce* – pojednává o významu, poslání a strukturách ekologických institucí mezinárodních, státních v České republice, jakož i nestátních. Závěr kapitoly je věnován mimoškolnímu environmentálnímu vzdělávání a osvětě, významu, který subjekty pro tento typ vzdělávání poskytují.

V poslední, *praktické části*, text seznamuje s průběhem výzkumu – s cílem výzkumu, použitými výzkumnými metodami, výzkumným vzorkem. Diplomová práce se v této části věnuje analýze výsledků, interpretaci a vyvrácení či potvrzení hypotéz. Průzkumem bylo vyvráceno tvrzení, že ekologická témata nejsou v současné době součástí výchovy ve středním školství. Bylo naopak potvrzeno, že etické jednání v ekologických aktivitách je dospívající generací podporováno. Dále bylo jednoznačně potvrzeno tvrzení, že postoje dospívající generace jsou determinovány prostředím, ve kterém žijí a jakou školu studují. Naopak se nepodařilo ověřit, či jednoznačně vyvrátit tvrzení, že v rámci ekologických institucí není věnována dostatečná pozornost etickým otázkám.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vztahem mezi ekologickými problémy, jejich řešením a etickými otázkami s akcentem na výchovu dospívající generace jak ve školách, tak i v mimoškolních aktivitách. Práce se zabývá historickým vývojem ekologických institucí mezinárodních, státních i nestátních. Mapuje vývoj norem ovlivňujících ochranu životního prostředí a analyzuje odborné texty na téma ekologická etika.

Význam práce spočívá v upozornění na nutnost provázanosti a koordinace školní i mimoškolní výchovy mládeže a uplatnění etických norem chování v oblasti ochrany životního prostředí.

Annotation

This diploma thesis deals with relation between ecological problems, its solutions and ethical questions with emphasis on education of adolescent generation both at schools and in after-school activities. This thesis also mentions the historical development of ecological institutions on the international level, both state and non-state organized. It talks about development of standards influencing environmental protection and analyzes expert texts on the topic of ecological ethic.

The meaning of this thesis lies in notification of the need of cohesion and coordination both school and after-school education of the youth and in application of ethic standards of behaviour in the field of environmental protection.

Klíčová slova

Ekologie, etika, životní prostředí, ochrana životního prostředí, environmentální výchova a osvěta, ekologická výchova, mimoškolní výchova, státní ekologické instituce, nestátní ekologické instituce

Keywords

Ecology, ethics, environment, environmental protection, environmental education and enlightenment, ecological education, after-school education, state ecological institutions, non-state ecological institutions

Seznam použité literatury

1. Kára, J., Teoretická východiska, souvislosti, instituce. Praha, Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002, 1.vydání, ISBN 80-238-8378-X
2. Různí autoři, Texty z morální ekologie – závod s časem. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 1996, 1.vydání, ISBN 80-85368-81-1
3. Mokrejš, A.: Filosofie a život – život a umění. Praha, Filosofia, 1995, 1.vydání, ISBN 80-7007-068-4
4. Kohák, E., Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky. Praha, Slon 2002, 2.přepřacované vydání, ISBN 80-85850-86-9
5. Jonas, H., Princip odpovědnosti. Praha, Oikoumeneh, 1997, ISBN 80-86005-06-2
6. Jemelka, P.: Racionalita a ekologická krize. Brno, Masarykova univerzita, 1999, 1.vydání, ISBN 80-210-2022-9
7. Moldan, B., (Ne)udržitelný rozvoj ekologie – hrozba i naděje. Praha, Karolinum 2003, 2.vydání, ISBN 80-246-0769-7
8. Kvasničková, D., Základy ekologie. Praha, Fortuna 2008, 3. vydání, ISBN 80-7168-902-5
9. Průcha, J., Učebnice- teorie a analýzy edukačního média. Brno, Paido 1998, 1.vydání, ISBN 80-85931-49-4
10. Šlegr, J. a kol., Ekologie a ochrana životního prostředí pro gymnázia. Praha, Fortuna 2005, 1.vydání, ISBN 80-7168-828-2
11. Činčera, J., Environmentální výchova: od cílů k prostředkům, Brno, Paido 2007, ISBN 978-80-7315-147-8
12. Horká, H., Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století. Brno, Masarykova univerzita 2005, 1. vydání, ISBN 80-210-3750-4
13. Dorst, J.: Ohrožená příroda. Praha, Panorama, 1985, 2. vydání, ISBN – bez
14. Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Brno, Paido, 2000, ISBN 80-85931-79-6
15. Škvaříček, R., Šedřová, K.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha, Portál 2007, 1.vydání, ISBN 978-80-7367-313-0
16. Adamcová, E., Schneidrová, V., Odborný časopis pro životní prostředí PLANETA, Praha, Ministerstvo životního prostředí, číslo 7/2007

Internetové informace

1. <http://www.osn.cz>
2. <http://www.unep.org>
3. <http://www.iucn.org>
4. <http://www.wwf.org>
5. <http://www.greenpeace.org/czech/>
6. <http://www.detizeme.cz>
7. <http://www.eps.cz>
8. <http://www.mzp.cz>
9. <http://www.pavucina-sev.cz>
10. <http://www.msmt.cz>
11. <http://www.fp.tul.cz>
12. <http://www.darius.cz/jankeller/>
13. <http://www.cvvm.cas.cz>

Seznam příloh

- Příloha číslo 1: Dotazník určený pro studenty
- Příloha číslo 2: Dotazník určený pro instituce
- Příloha číslo 3: Etický kodex institucí sdružených v asociaci Zelený kruh
- Příloha číslo 4: Etický kodex Agentury ochrany přírody a krajiny ČR

10. října 2009

Ahoj studentko, studente!

Jsem posluchačem Institutu mezioborových studií v Brně a dovoluji si tě požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Vyplnění ti nezabere více než 15 minut tvého času. Údaje, které dotazník poskytne, potřebuji pro svoji diplomovou práci. V této práci se věnuji tématu ekologie, etika a výchova dospívající populace, tedy i tebe.

Prosím o tvé upřímné odpovědi, které jsou samozřejmě anonymní. Stejný dotazník budou vyplňovat i tvoji vrstevníci v různých městech naší republiky.

Děkuji a s pozdravem ☺

Pavel Hoffman

DOTAZNÍK

Pokyny k vyplnění: Vyplnění je anonymní. Vybranou odpověď zakroužkuj, a to pouze jednu ke každé otázce.

1. Jsem:
 dívka chlapec
2. Víš co je ekologie, ochrana životního prostředí?
 ano ne
3. Zajímá tě problematika ekologie a ochrana životního prostředí?
 ano ne
4. Je životní prostředí ohroženo činností člověka?
 ano ne
5. Z jakých zdrojů čerpáš informace k ekologii a ochraně životního prostředí převážně?
 - a) Rodina
 - b) Škola
 - c) Kamarádi
 - d) Tisk, televize, rádia
 - e) Internet
 - f) Jiné zdroje
6. Poskytuje škola dostatek informací, aktivit k ekologickým tématům a ochraně životního prostředí?
 ano ne
7. Obsahují učebnice dostatek informací k ekologii a ochraně životního prostředí?
 ano ne
8. Je v rámci výuky věnován ekologii a ochraně životního prostředí dostatek pozornosti?
 ano ne

Příloha číslo 2.

Vážená paní, vážený pane!

Jsem posluchačem Institutu mezioborových studií v Brně a dovoluji si Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Údaje, které dotazník poskytne, potřebuji pro svoji diplomovou práci.

Cílem mé diplomové práce je analyzovat stav ekologických problémů současného světa, s akcentem na ekologickou etiku a současnou výchovu dospívající generace nejen ve školství, ale zejména v rámci ekologických institucí.

Téma diplomové práce: Ekologická etika a její uplatnění v ekologických institucích.

Prosím o zaslání vyplněného dotazníku v nejbližším možném termínu na moji e-mailovou adresu. Věřím, že vyplnění dotazníku Vám nezabere mnoho z vašeho cenného času.

Děkuji a s pozdravem ☺

Pavel Hoffman

Vrchotovy Janovice 235

tmp.hoffman@seznam.cz

1. Je vaše instituce otevřena pro všechny zájemce o podíl na činnosti, nebo provádíte výběr, např. formou rozhovoru nebo vyhodnocením dotazníku, a jaká jsou hlavní kritéria?
2. Věnujete pozornost při přijímání nových členů, pracovníků jejich profesní minulosti, včetně dosaženému vzdělání, pokud ano jakým způsobem?
3. Provádí se ve vaší instituci pravidelné hodnocení činnosti členů, pracovníků za určité časové období?
4. Jakým způsobem jsou členové, pracovníci informováni o nových normách vztahujících se k činnosti instituce?
5. V případě porušení zákonných norem v souvislosti s činností členů, pracovníků jakým způsobem je toto řešeno, a případně jakým způsobem jsou informováni ostatní?
6. Má vaše organizace vypracovaný etický kodex? Pokud ano, prosím o jeho zaslání.
7. Jaké jsou kontrolní mechanismy dodržování tohoto etického kodexu a jaké hrozí sankce za jeho porušení?
8. Věnuje se vaše organizace výchovným programům pro mládež, jakým?
9. Připravujete nějaké aktivity směřující k etickému chování při ochraně životního prostředí, jaké?

Etický kodex ekologických organizací

Úkolem ekologických organizací je prosazovat, hájit a uskutečňovat veřejný zájem na zdravém prostředí pro život každého z nás a na ochraně přírody. Například usilují o legislativní změny, které povedou k ochraně zdraví každého z nás před znečištěním, nebo o snižování množství odpadu. Pečují o některé z nejvzácnějších částí české přírody. Obhajují zájmy místních lidí a ochrany přírody v rozhodování o velkých stavbách či o nakládání se zelenými plochami a krajinou. Budují a provozují naučné stezky. Pomáhají spotřebitelům poskytováním informací a zajišťují ekologickou výchovu a vzdělávání. Spolupracují s obcemi při zavádění šetrných projektů.

Pokud mají dělat svoji práci dobře, musí být zaručena jejich nezávislost, nestrannost a kvalitní práce – včetně důrazu na přesnost a správnost, důvěryhodnost a korektnost. Proto se české ekologické organizace shodly na tomto etickém kodexu. Zavazují se:

Poslání

1. Naplňovat svou činností poslání ekologických organizací, kterým je ochrana životního prostředí a posilování účasti veřejnosti na rozhodování.
2. Hájit veřejný zájem, v jehož jménu vystupují.

Hodnoty

3. Dbát dobrého jména ekologických organizací a posilovat tak jejich důvěryhodnost při jednání s veřejností, úřady, médii a dalšími.
4. Dbát při své činnosti na profesionalitu, odbornost a přesnost.
5. Navzájem se informovat, spolupracovat a postupovat společně v záležitostech, které se dotýkají všech ekologických organizací
6. Dbát na zachování principů otevřenosti, tolerance, pravdivosti a korektního jednání.
7. V zájmu transparentnosti zveřejňovat údaje o své organizaci, jejích pracovnících, projektech a způsobu financování, ve výročních zprávách, případně dalším vhodným způsobem, např. na internetu.
8. Vyvarovat se střetu zájmů na všech úrovních.
9. Respektovat základní lidská práva a svobody.
10. V rámci činnosti dbát na ekologické zásady a být tak vzorem pro ostatní.

Financování

11. Při zajišťování financování postupovat etickým, zodpovědným a transparentním způsobem.
12. Využívat k financování pouze zdroje, které byly nabyty v souladu s demokratickými, právními a etickými normami.
13. Vyhybat se takovým zdrojům finančních prostředků nebo jiných hmotných statků, které navodí střet zájmů, sníží nezávislost či nestrannost.
14. Navazovat partnerské vztahy a spolupráci s poskytovateli finanční podpory výhradně s cílem naplňovat poslání organizace.
15. V oblasti firemního fundraisingu spolupracovat s firmami, které se hlásí k odpovědnosti za dopad své činnosti na životní prostředí, usilují o snižování negativního působení své činnosti na životní prostředí a nejsou odpovědní za hrubé a závažné případy devastace životního prostředí.

Dodržování Kodexu

16. Ekologické organizace, které k tomuto kodexu přistoupily, berou na vědomí jeho závaznost i fakt, že mohou být v důsledku jeho hrubého porušení ze Zeleného kruhu či oborové platformy ekologických organizací vyloučeny. O závažnosti pochybení rozhoduje etická komise, která je zřízena za účelem dodržování tohoto etického kodexu.
17. Etická komise je pětičlenná a je volena na oborovém setkání. Funkční období komise je jeden rok. Jednací řád etické komise je přílohou tohoto kodexu.

Přijetí a revize Kodexu

18. Etický kodex byl předložen na oborovém setkání v dubnu 2005 a bude revidován na návrh signatářů kodexu či členů etické komise každoročně na oborovém setkání ekologických organizací.

**AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY
A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY**
organizační složka státu

Čj.: 08341 KŘED//2007

Organizační opatření ředitele
č. 43 /2007

ETICKÝ KODEX

Agentury ochrany přírody a krajiny ČR

I. Úvodní ustanovení

Cílem kodexu je stanovení žádoucích standardů chování a jednání zaměstnanců všech organizačních jednotek Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen „AOPK“) vůči veřejnosti a navzájem. Poslání AOPK vyžaduje profesionálně výkonné zaměstnance, vědomě respektující vnitřní etické hodnoty, pravidla a normy zaměstnanecké kultury, kteří dotvářejí pozitivní obraz AOPK u občanů.

Zákonnost při rozhodování a rovný přístup ke všem fyzickým i právnickým osobám jsou základními zásadami, které je povinen každý zaměstnanec AOPK dodržovat a vytvářet tak základ pro budování a udržení důvěry veřejnosti vůči AOPK a jejím organizačním jednotkám a regionálním pracovištím.

II. Obecné zásady jednání

ZAMĚSTNANEC VYKONÁVÁ SVOU PRÁCI V SOULADU S ÚSTAVOU ČESKÉ REPUBLIKY, ZÁKONY, DALŠÍMI PRÁVNÍMI PŘEDPISY, VČETNĚ PŘEDPISŮ EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ A VNITŘNÍMI NORMAMI AOPK.

V pracovní době se zaměstnanec věnuje výlučně plnění pracovních úkolů a povinností s plným vynaložením svých sil a schopností. K výkonu své pracovní činnosti přistupuje tvořivě a iniciativně s veškerou svojí invencí. V rámci své kompetence činí vše pro úplné, přesné a včasné plnění svěřených pracovních úkolů. Odpovídá za spolehlivost a správnost dokumentů a dokladů, které vytváří.

Zaměstnanec usiluje o zajištění maximálně efektivního, ekonomického a účelného spravování finančních prostředků, zařízení a služeb, které mu byly svěřeny.

Zaměstnanec se neúčastní žádné činnosti, která se neslučuje s řádným výkonem jeho pracovních povinností nebo tento výkon omezuje. Při výkonu činnosti politické nebo veřejné dbá, aby tato činnost nenarušila důvěru občanů v jeho schopnost nestranně vykonávat pracovní povinnosti.

Zaměstnanec pečuje o úpravu svého zevnějšku a dbá, aby jeho oblečení odpovídalo postavení AOPK, kterou reprezentuje, jeho pracovnímu zařazení a místu výkonu práce.

Zaměstnanec i v mimopracovní době vystupuje tak, aby nesnižoval důvěru AOPK v očích veřejnosti.

III. Jednání se stranami

Úkolem AOPK je co nejefektivnější péče o svěřenou část přírodního bohatství a v rámci tohoto poslání uspokojování potřeb ochrany přírody a krajiny. Zaměstnanec proto své pracovní činnosti vykonává na vysoké profesionální úrovni, kterou je nutné si studiem průběžně doplňovat, s nejvyšší mírou slušnosti, porozumění, ochoty a bez jakýchkoliv rasových, národnostních, náboženských, politických nebo jiných předsudků. Zaměstnanec jedná korektně, zdvořile a vstřícně s občany, s ostatními zaměstnanci organizace, se zaměstnanci jiných orgánů veřejné správy a dalšími vnějšími partnery AOPK.

Zaměstnanec činí rozhodnutí a řeší záležitosti objektivně, na základě jejich skutkové podstaty, přihlížející pouze k právně daným skutečnostem, a bez zbytečných průtahů. Pokud mu to právní předpisy umožňují, usiluje o urychlení a zjednodušení úředních postupů, dodržování termínů, maximální zkrácení zákonných lhůt ve prospěch druhých stran. Jedná tak, aby nezpůsobil újmu jakékoliv osobě, skupině osob nebo orgánům či právnickým osobám.

IV. Jednání se spolupracovníky

Společným úsilím vytvářejí zaměstnanci v pracovních týmech atmosféru spolupráce a důvěry. Rozdílnost v názorech nevyjadřují s osobní zaujatostí. Případné pracovní kolegiální spory řeší věcně, kultivovaně a otevřeně s přímými nadřízenými a jejich rozhodnutí respektují.

Vedoucí zaměstnanci uplatňují vůči všem zaměstnancům rovný přístup s důrazem na hodnocení dle odvedené práce. Jsou si vědomi nezbytnosti dobře připraveného a kvalifikovaného zaměstnaneckého potenciálu a umožňují zaměstnancům prohlubování vzdělání v zájmu zefektivnění práce. Dohlížejí na využití odborných znalostí všech podřízených pracovníků a na jejich plnoprávné začlenění do pracovního procesu.

V. Zneužití úředního postavení

Zaměstnanec nevyužívá výhody vyplývající z jeho postavení ani informace získané při výkonu zaměstnání pro svůj soukromý zájem. Soukromým zájmem se rozumí snaha o získání jakékoliv výhody pro něj, jeho rodinu, blízké a příbuzné osoby a právnické nebo fyzické osoby, se kterými měl nebo má obchodní, politické nebo jiné vztahy. Je jeho povinností vyhnout se konfliktům jeho soukromého zájmu s jeho postavením zaměstnance AOPK a předcházet takovým situacím, které mohou podezření z konfliktu zájmů vyvolat.

Zaměstnanec, který je veřejným funkcionářem musí dále dodržovat ustanovení zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů.

Zaměstnanec nenabízí ani neposkytuje žádnou výhodu jakýmkoli způsobem spojenou s jeho postavením v AOPK, pokud mu to neumožňuje zákon.

V případě, že by byl zaměstnanec požádán, aby jednal v rozporu s právní úpravou nebo způsobem, který by představoval možnost zneužití svého postavení, musí takové jednání odmítnout a tuto skutečnost oznámit svému nadřízenému.

Informace získané při výkonu zaměstnání je třeba pokládat za důvěrné a poskytovat jim příslušnou ochranu při respektování práva veřejnosti na přístup k informacím v rozsahu daném příslušnými zákony.

Zaměstnanec neuvádí vědomě v omyl veřejnost ani ostatní zaměstnance organizace. Informace, které poskytuje žadatelům nebo jiným vnějším partnerům AOPK v zákonném rozsahu, musejí být úplné, nezkrácené, pravdivé a srozumitelné. Ve veřejném vystupování dbá zaměstnanec vždy zájmů AOPK.

VI. Závěrečné ustanovení

Etický kodex je pro zaměstnance AOPK závazný, jednotlivě je uložen v osobním spisu zaměstnance. Toto organizační opatření je platné a účinné dnem podpisu.

V Praze dne 24. srpna 2007

RNDr. František Pelc, v.r.

ředitel AOPK

Obdrží:

- všichni zaměstnanci

Jméno a příjmení zaměstnance (hůlkovým písmem):

Podpis/ dne :

.....

.....